

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและความสำคัญของการประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพ¹⁷ คือ การประกอบกิจกรรมเพื่อฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นงานสำหรับชีวิตของแต่ละบุคคลการประกอบอาชีพ นอกจากจะเป็นวิถีทางที่จะได้ค่าตอบแทนไปซื้อปัจจัยต่าง ๆ มาบำบัดความต้องการทางร่างกาย (Physical Needs) แล้วยังเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological Needs) และ ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs) ของบุคคลนั้นด้วย กล่าวคือการประกอบอาชีพมักเปิดโอกาสให้บุคคลแต่ละคนได้ทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้บุคคลผู้นั้นเกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเป็นที่ต้องการของสังคม ในขณะที่เดียวกันการประกอบอาชีพยังเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้ใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่อย่างเต็มที่และการที่บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสามารถของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่นนั้น ย่อมทำให้ผู้นั้นเกิดความภาคภูมิใจในตนเองว่า ไม่ได้เป็นบุคคลที่ไร้ค่า

เคลลีอม บุรุษย์แก้ว¹⁸ กล่าวถึงความสำคัญของการทำงานว่า การที่มนุษย์ทำงานนั้นก็เพื่อต้องการสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. รายได้หรือปัจจัยในการดำรงชีวิต
2. การยอมรับนับถือจากสังคม
3. การยกย่อง เกียรติยศ ชื่อเสียง
4. ความภาคภูมิใจ
5. ความสุขใจ
6. เพื่อปฏิบัติหน้าที่ของมนุษย์
7. ความมีอิสระเป็นตัวของตัวเอง
8. มีเพื่อนฝูง
9. มีบทบาทร่วมในสังคมที่ตนอาศัยอยู่

พรณราย ทรัพย์ประภา¹⁹ กล่าวโดยอ้างทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow) สรุปว่าการทำงานนั้นสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ดังนี้

1. ทำให้ได้ผลตอบแทน เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิตของมนุษย์
2. ช่วยตอบสนองความต้องการทางด้านความมั่นคงปลอดภัย

3. ช่วยตอบสนองความต้องการทางด้านสังคม
4. ทำให้มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น
5. ได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

สุภาพรณ โคตรจรัส²⁰ กล่าวว่าบุคคลที่มีสุขภาพจิตดี นอกจากจะมีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ปราศจากโรคภัยแล้ว ยังต้องเข้าใจตนเองมีความหวัง และ ความคิดในทางที่จะเป็นไปได้ มีการแสดงออกของอารมณ์และพฤติกรรมได้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ต่าง ๆ สามารถมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่นได้ มีความกระตือรือร้นในชีวิต สามารถใช้ศักยภาพของตนได้อย่างดีและสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในด้านการทำงานการที่ได้ทำงานอย่างเต็มความสามารถเลือกอาชีพได้ตรงกับความสนใจและความสามารถของตนเองรับรู้และรู้สึกว่าเป็นประโยชน์แก่สังคม มีคุณค่า มีความกระตือรือร้นในชีวิต มีแรงบันดาลใจ มีพลังในการทำงาน ลักษณะการทำงานเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้บุคคลมีสุขภาพจิตที่ดี

ลักษณะปัญหาอาชีพ

จากบทความเรื่อง " แนวโน้มการศึกษาและอาชีพ " ของกองเผยแพร่การศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ²¹ สรุปได้ว่าปัญหาอาชีพเกิดจากบุคคลไม่ทราบว่าตนเองมีความเหมาะสมต่องานอาชีพใด ความสนใจที่บุคคลอ้างว่ามีไม่ตรงกับความสนใจที่วัดได้ อิทธิพลของพ่อแม่ที่มีต่อการเลือกอาชีพ บุคคลไม่มีความรู้หรือได้รับความรู้ผิด ๆ เกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ บุคคลเลือกอาชีพจากอุดมคติ อารมณ์หรือความคิดวิถิตถาร หรือบุคคลนั้นไม่มีความคิดเลยว่าจะมีอาชีพอะไรดี การเรียนวิชาชีพนั้นไม่ใช่ใคร ๆ จะเรียนวิชาชีพเดียวกันได้ เพราะคนที่จะสามารถประกอบอาชีพแขนงใดได้ดีนั้น จะต้องมีความสามารถเฉพาะตน มีลักษณะที่เป็นความต้องการจำเป็นของสังคม ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ได้และสามารถยืดหยุ่นไปใช้งานลักษณะใกล้เคียงได้ นักเรียนที่อยู่ระหว่างวัยรุ่นตอนต้น เป็นช่วงที่ต้องตัดสินใจเลือกสายการเรียนเพื่อประกอบอาชีพ

มนีวรรณ ดอนจันทร์²² กล่าวถึงปัญหาในการเลือกอาชีพว่า

1. นักเรียนไม่รู้จักตนเองดี ไม่ทราบว่าตนเองมีความสนใจ มีความถนัดหรือชอบอะไร
2. บุคคลอื่นมีบทบาทในการเลือกอาชีพให้กับนักเรียน นักเรียนไม่มีโอกาสเลือกเอง เพราะต้องเลือกตามความประสงค์ของบิดามารดา, ของกลุ่มเพื่อน, ของครูอาจารย์แนะแนว, ของขีดจำกัดของโอกาสในการศึกษาภายในโรงเรียนแต่ละแห่งและของขีดจำกัดของผู้ปกครอง

3. ความก้าวหน้าของอาชีพในโลกแห่งความเป็นจริงต่างกับที่เรารู้ในสถาบันการศึกษา ก่อให้เกิดความสับสนระหว่างความรู้ที่เรียนในโรงเรียนกับการประกอบอาชีพจริงในสังคม

4. ค่านิยมทางสังคมต่อการเรียนวิชาชีพ ระดับอุดมศึกษาสูง ทำให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษามีความต้องการที่จะเรียนในสายสามัญ

ดังนั้น เพื่อให้การเลือกศึกษาต่อและการเลือกอาชีพ เป็นไปตามความสนใจที่แท้จริงของนักเรียน สิ่งที่นักเรียนพึงมีในการเลือกศึกษาต่อหรือเลือกอาชีพคือ

1. ต้องเข้าใจว่า อาชีพมีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต อาชีพคือค่าของการที่จะมีชีวิตอยู่

2. ต้องตั้งเป้าหมายของการเรียนว่าจุดหมายปลายทางของการเรียนคือ การมีอาชีพ นักเรียนต้องตัดสินใจเลือกเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งและเรียนให้รู้อย่างถ่องแท้เพื่อจะได้นำไปประกอบอาชีพอย่างแท้จริง

3. การเลือกอาชีพต้องไม่เลือกตามบุคคลอื่น

หากจะพิจารณาเกณฑ์ในการเลือกอาชีพของเด็กจาก "คู่มือแนะทางศึกษา" ของกระทรวงศึกษาธิการ²⁴ พบว่ามีเกณฑ์การเลือกอาชีพดังนี้

1. ความสนใจในอาชีพ ความสนใจเป็นอุปสรรคสำคัญของการศึกษา เป็นทุนในการดำเนินชีวิตเด็กย่อมมีความสนใจไม่เหมือนกัน เช่น เด็กที่ชอบรื้อ ชอบแก้ของเล่น ก็อาจเป็นนายช่างในอนาคต เป็นต้น

2. ความถนัดตามธรรมชาติ บุคคลย่อมไม่ถนัดในทุก ๆ อย่าง การเลือกอาชีพควรเป็นไปตามความถนัดของแต่ละคน ความถนัดนี้กล่าวว่าเกิดจากสิ่งแวดล้อมด้วยเช่น พ่อเป็นช่าง ลูกก็มักเป็นช่างตามไปด้วย

3. ประสบการณ์ในการทำงาน การมีประสบการณ์ในงานนั้นมาก่อน ย่อมเป็นทุนในการทำอาชีพต่อไปภายหน้า กล่าวว่าการเลือกวิชาเลือกในโรงเรียน นักเรียนย่อมเลือกเอาวิชาที่ถนัด สนใจและจะเป็นเครื่องประกอบอาชีพของตนในอนาคต

เพื่อช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเองในด้านอาชีพ¹⁷ หมายถึงรู้จักความสามารถ ทักษะ จุดเด่นและความสนใจที่บุคคลมีแล้วนำมาใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจซึ่งหมายความรวมถึงการวางแผนการศึกษาต่อเพื่อนำไปสู่การเลือกประกอบอาชีพตามความต้องการตัดสินใจเลือกอาชีพให้เหมาะสมกับความถนัดและความต้องการเพื่อความสำเร็จและความพึงพอใจในอาชีพในภายหน้า ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอทฤษฎีองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพดังนี้

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพ

แฟรงค์ พาร์สัน (Frank Parson) ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการแนะแนวอาชีพกล่าวไว้ใน สุชา จันทรเอน²⁵ว่า ความสำคัญของการเลือกอาชีพ การเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพเพื่อความสำเร็จในชีวิตการทำงานและการที่จะประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นกับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ความเข้าใจตนเองในคุณสมบัติที่บุคคลมีอยู่ทั้งทางด้านความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ความคาดหวัง ความรู้ กำลังสมองและกำลังทรัพย์ รวมทั้งทักษะต่าง ๆ ที่บุคคลมีอยู่อย่างแจ่มแจ้ง

2. ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของอาชีพ โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น ๆ ความก้าวหน้าและสภาพการณ์ต่าง ๆ ความต้องการของตลาดแรงงาน เวลาและทุนทรัพย์ที่ใช้ในการเตรียมตัวเพื่อประกอบอาชีพ

3. การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ โดยอาศัยหลักการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพดังกล่าวแล้วประกอบกัน เพื่อให้เป็นแนวทางการตัดสินใจเข้าสู่อาชีพที่เหมาะสม

อีลี กิ้นซ์เบิร์ก (Eli Ginzberg) กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางอาชีพไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริง เช่น ความสามารถ ความถนัดของบุคคลโอกาสในสังคม

2. องค์ประกอบด้านการศึกษา ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้สามารถเลือกอาชีพได้ในขอบเขตกว้างขวางอย่างน้อยเพียงใด คือถ้าได้รับการศึกษามาก ช่องทางเลือกประกอบอาชีพจะมีมาก

3. องค์ประกอบด้านอารมณ์ คือ ในการเลือกอาชีพบางครั้งมีองค์ประกอบด้านอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น อยากเป็นนักแสดง เพราะมีอารมณ์ฝันว่าจะได้แต่งตัวสวย มีคนนิยมชมชอบ

4. องค์ประกอบเกี่ยวกับค่านิยมของบุคคล

ไครท์ (John O. Crite)²⁷ กล่าวว่า การเลือกอาชีพให้มีประสิทธิภาพนั้นหมายถึง การเลือกอาชีพโดยคำนึงถึงองค์ประกอบต่อไปนี้

1. การแก้ปัญหา คือ การที่บุคคลทราบว่าเขาจะทำอะไร อย่างไร

2. การวางแผน คือ การที่บุคคลตระหนักถึงอนาคตข้างหน้า

3. ข่าวสารเกี่ยวกับอาชีพ คือ การที่บุคคลทราบข้อมูลเกี่ยวกับงาน รู้จักงานอาชีพ
4. การรู้จักตัวเอง คือการที่บุคคลรู้ความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของตนเอง
5. การเลือกจุดมุ่งหมาย คือการที่บุคคลเลือกงานที่เหมาะสมกับตนเอง

เฮอร์ลิค (Hurlock)²⁸ กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคลมีดังนี้

1. ครอบครัว ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคล เนื่องจากครอบครัว

เป็นหน่วยแรกของสังคมที่มีความใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด เป็นสถาบันที่จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ในการทำงานให้กับเด็ก โดยเฉพาะความคาดหวังของพ่อแม่ เด็กเล็กมักจะยอมรับแผนการของพ่อแม่ที่มีต่ออนาคตของพวกเขาซึ่งมีอิทธิพลมาจากความสำคัญของอาชีพที่พ่อแม่ปรารถนาและจะแนะนำเด็กให้หลีกเลี่ยงเข้าสู่งานอาชีพอื่นที่ไม่ใช่อาชีพที่ตนปรารถนาเช่น ถ้าพ่อแม่ไม่ชอบอาชีพของเขาหรือถ้าอาชีพของเขามีชื่อเสียงน้อย นอกจากจะไม่เพียงแต่ห้ามปรามเด็กเข้าสู่งานอาชีพเดียวกับเขา แต่จะถ่ายทอดความไม่พอใจนี้ไปสู่เด็กด้วย และสนับสนุนเด็กไปสู่งานในเส้นทางอื่นที่มีชื่อเสียงมากกว่า อิทธิพลจากทัศนคติของพ่อแม่ ช่วงระยะเวลาในการเลือกอาชีพของเด็ก อาจจะกลายเป็นข้อจำกัดสำหรับเด็ก เด็กอาจจะพัฒนาทัศนคติทางลบต่ออาชีพที่เขามีคุณสมบัติเหมาะสมได้ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ของเด็กกับพ่อแม่และประสบการณ์ที่ได้รับในช่วงแรก เป็นอิทธิพลที่มีต่อการเลือกอาชีพของเด็ก ตัวอย่างจากการเลี้ยงดูของพ่อแม่ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างปกป้องมากเกินไป อาจส่งผลให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองน้อย การแข่งขันชั้นทางสังคมฐานะของพ่อแม่ เด็กจะตระหนักรู้และประเมินความหมายของความแตกต่างดังกล่าวตั้งแต่อยู่ในวัยประถมโดยพิจารณาจาก บ้าน รถ เพื่อนบ้าน ทำให้เด็กตัดสินใจความแตกต่างทางอาชีพจากชื่อเสียงที่เขาจะได้รับจากการทำงานเด็กจะจัดลำดับอาชีพวิชาชีพและกึ่งวิชาชีพว่าเป็นอาชีพที่มีชื่อเสียงสูงในขณะที่อาชีพที่ใช้ความรู้กึ่งทักษะและอาชีพคนใช้ เป็นอาชีพที่มีชื่อเสียงต่ำและเด็กยังให้ความสำคัญกับอาชีพที่มียศฐาบรรดาศักดิ์ด้วยเมื่อเด็กได้รับทัศนคติและค่านิยมของผู้ใหญ่ที่มีต่ออาชีพต่าง ๆ แล้ว พบว่าเด็กมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อนั้นด้วย ดังนั้นสิ่งแวดล้อมในครอบครัว สถานภาพของบิดามารดา ตัวอย่างจากบิดามารดาและการอบรมเลี้ยงดู ความคาดหวังของพ่อแม่จึงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการเลือกอาชีพของเด็ก

2. บุคคลแวดล้อม รูปแบบของวัฒนธรรม การพัฒนาความสนใจในอาชีพเด็ก ๆ หลายคนได้รับอิทธิพลจากรูปแบบของวัฒนธรรม ความพึงพอใจในบุคคลต่าง ๆ มีความสำคัญในการตัดสินใจทางอาชีพของเด็กว่ามีความสนใจหรือความพึงพอใจในอาชีพอะไร เฮอร์ลิค (Hurlock)

กล่าวว่า ความสนใจของเด็กมีอิทธิพลอย่างมากจากบุคคลที่เขาพึงพอใจ เช่น ครู ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน หรือวีรบุรุษทางทหาร , ทางกีฬาหรือวงการบันเทิง เด็กบางคนอยากเลือกอาชีพครู เพราะนิยมชมชอบครูของตน หรือเอาเยี่ยงอย่างบุคคลในอาชีพต่าง ๆ จนอยากประกอบอาชีพตามบุคคลนั้น ๆ หรือเพื่อนทำงานอะไรก็ทำตาม

3. ความเหมาะสมทางเพศ เด็กจะได้รับการฝึกฝนและปฏิบัติให้เหมาะสมกับเพศของเด็กตั้งแต่วัยทารก ความแตกต่างของประสบการณ์และจุดมุ่งหมายในการเลี้ยงดูมีความหมายต่อความคิดของเด็ก นอกจากนี้อาชีพบางอย่างรับบุคคลเข้าทำงานตามเพศที่ต้องการเช่น ในจำพวกอาชีพนักกฎหมาย แพทย์ วิศวกร เป็นอาชีพที่เหมาะสมกับเพศชาย ครู พยาบาล เสมียน เหมาะสำหรับเพศหญิง การทำงานไม่ได้เป็นเพียงการได้มาซึ่งรายได้ แต่ยังเป็นโอกาสสำหรับการเปลี่ยนแปลงของเด็กด้วย เด็กหญิงจะได้รับแรงจูงใจจากสังคมให้เขาเลือกอาชีพที่มีการเตรียมตัวน้อย จึงนิยมเรียนต่อในระดับมัธยมหรือวิทยาลัยเท่านั้น เด็กหญิงจะเลือกอาชีพที่สบายและชอบสังคมปลอดภัยจากการตักงาน

4. ความสามารถและความสนใจของเด็ก เฮอร์ลิค (Hurlock) กล่าวว่าร่างกายของเด็กและความสามารถทางสติปัญญา บุคลิกภาพและความสนใจของเด็กจะมีบทบาทในการตัดสินใจเลือกอาชีพของเขา เด็กที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดจะมองเห็นและเข้าใจมูลเหตุที่แท้จริงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีกว่าเด็กที่มีสติปัญญาต่ำ จึงมีความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้ดีกว่า พบว่าเด็กที่มีสติปัญญาสูงมักจะเลือกอาชีพที่อยู่ในสถานภาพสูงหรือวิชาชีพ ในขณะที่เด็กที่มีคะแนนสติปัญญาต่ำ มีอัตราการเลือกอาชีพในด้านทักษะ การใช้แรงงานและทำงานเสมียน ทางด้านบุคลิกภาพของเด็ก เด็กที่มีลักษณะบุคลิกแตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะเลือกอาชีพต่างกันตามความเหมาะสมกับบุคลิกของตน เด็กที่ไม่ชอบการผจญภัยก็จะเลือกอาชีพที่มีความปลอดภัย ในขณะที่เด็กที่มีความก้าวร้าวมากต้องการงานที่ตื่นเต้น การเปลี่ยนแปลงความสนใจในอาชีพพบว่า เป็นไปตามเกรด คือ เด็กหญิงจะมีความสนใจน้อยในด้านการคำนวณ แต่มีความสนใจอย่างมั่นคงในด้านภาษาอังกฤษ การเขียนและอ่าน ส่วนเด็กชายพบว่ามีความสนใจด้านคำนวณแต่ไม่ค่อยสนใจด้านภาษาอังกฤษ และถ้าการเรียนในโรงเรียนสามารถผูกมัดความสนใจของเด็กไว้ได้ เด็กจะมีความสนใจในด้านนั้น ๆ จนกระทั่งโต เช่นในเด็กชายพบว่ามีความสนใจในด้านวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น

5. ชื่อเสียงของอาชีพ เป็นที่ทราบกันว่าอาชีพนำมาซึ่งชื่อเสียง เด็กจะมีความพึงพอใจในอาชีพเหล่านี้และเลือกเป็นอาชีพที่แท้จริงของเขา โดยพิจารณาจากความสนใจหรือความสามารถของเขา อย่างไรก็ตามความคาดหวังของพ่อแม่ ซึ่งพิจารณาจากฐานะทางสังคมและชื่อ

เสียงของอาชีพว่ามีความสำคัญมากกว่าความสนใจของเด็กก็มีอิทธิพลต่อเด็ก โดยพ่อแม่เป็นผู้สนับสนุนให้เด็กได้รับการศึกษาเท่าที่จำเป็นและผลักดันให้เขาพ้นจากอาชีพรับใช้หรืออาชีพกรรมกรทั้งหมด

6. ความต้องการเป็นอิสระ แต่ละปีที่เด็กได้รับความคับข้องใจและความเครียดจากข้อจำกัดของผู้ใหญ่ จนไม่มีความเป็นอิสระ ความไม่พอใจนี้จะต่อต้านการมีอำนาจเหนือของผู้ใหญ่ทำให้เด็กต้องการมีอิสระ ต้องการทำในสิ่งที่เขาปรารถนา ในแง่เศรษฐกิจเขาจึงคิดและเชื่อว่า เมื่อเขาสามารถมีเงินพอที่จะดูแลตนเองได้ เขาก็จะมีอิสระ ความต้องการดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญต่อความคิดเกี่ยวกับอาชีพของเด็ก อาชีพที่ดีไม่ได้หมายความว่า ความพึงพอใจในการทำงานแต่หมายถึงเงินที่จะนำมาใช้จ่าย เด็กจะพึงพอใจในอาชีพที่มีรายได้ดีตั้งแต่แรก

วัชร ทรัพย์มี⁵ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพซึ่งมีทั้งหมดประกอบเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบที่เป็นข้อจำกัดอันเนื่องมาจากตัวบุคคล เช่น ความสามารถ ความถนัด ทักษะ ความรับผิดชอบและความพยายาม
2. องค์ประกอบที่เป็นแรงผลักดันภายในตัวบุคคล เช่น ค่านิยม ความสนใจ จุดหมายในชีวิตและทัศนคติที่มีต่ออาชีพ
3. องค์ประกอบที่เป็นข้อจำกัดอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น ฐานะโอกาสในสังคม เกี่ยวกับการศึกษาและการประกอบอาชีพ ข้อกำหนดหรือลักษณะของอาชีพหรือการศึกษา
4. องค์ประกอบที่เป็นแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อม เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ครู หรือบุคคลแวดล้อมอื่น ๆ

ดร.ธนู แสงศักดิ์²⁹ กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีความเกี่ยวข้องกับการเลือกอาชีพของนักเรียนว่านักเรียนเกิดความต้องการที่จะเลือกอาชีพ และความต้องการนี้ได้เกิดขึ้นภายในระยะเวลาหลายปีการเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งอาจจะอยู่ในแง่ดีหรือเลวและอยู่ในทางที่จำกัด การตัดสินใจเลือกอาชีพได้รับอิทธิพลจากความปรารถนาของบิดามารดา ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ประสบการณ์ที่สำคัญ ๆ จากสถานศึกษา ระดับการยกย่องในวิชาชีพ และโอกาสที่มองเห็นได้ในอนาคต

การปลูกฝังความเข้าใจในตนเองอย่างถูกต้อง ซึ่งจะแสดงความหมายให้เห็นโดยสายทางอาชีพที่นักเรียนจะเลือกประกอบอาชีพนั้นต่อไป กระบวนการตัดสินใจในการเลือกอาชีพนี้เกี่ยวข้องกันไปกับอันดับของความสอดคล้องกันในระหว่างเป้าหมายและโอกาสซึ่งการเลือกอาชีพย่อมเปลี่ยนแปลงได้แต่กระบวนการตัดสินใจนั้นจะต้องติดต่อกัน

สรุปการเลือกอาชีพและการพัฒนาชีวิตคนเรานั้น มีพื้นฐานการพิจารณาจากปัจจัยทางด้านตัวบุคคลและภูมิกำเนิดของแต่ละคนที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงให้มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม โดยการเรียนรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในตัวของคุณคนนั้น ๆ ซึ่งจะนำไปเป็นข้อกำหนดการเลือกอาชีพ ขณะเดียวกันความสำเร็จทางอาชีพและการทำงานของแต่ละคนยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานที่อยู่ ที่ทำงานและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์แวดล้อมรวมทั้งอิทธิพลขององค์การ หน่วยงานทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการเมือง นโยบายรัฐบาล บริษัท ข้อเปลี่ยนแปลงของระเบียบและข้อกำหนดต่าง ๆ เพื่อนำไปเป็นสูตรและกฎเกณฑ์ของการตัดสินใจอีกส่วนหนึ่งด้วย

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของคุณคนอื่น ๆ ที่พบว่ามามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ สรุปไว้ดังนี้

1. ค่านิยมของคุณคนที่มีต่ออาชีพ กิงซ์เบิร์ก (Ginzberg) กล่าวว่า การเลือกอาชีพของคุณขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของสิ่งที่เลือก แต่ละคนย่อมเลือกอาชีพตามองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ส่วนมากจะขึ้นอยู่กับความต้องการของตนเองเป็นส่วนใหญ่ และความต้องการนี้คือ ค่านิยมเมื่อคุณโตขึ้นและมีประสบการณ์จากกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมมากขึ้น บุคคลก็ย่อมที่จะตัดสินใจเลือกเอาค่านิยมที่สอดคล้องกับการกระทำของเขา ซึ่งค่านิยมของคุณคนสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการได้รับการปลูกฝังของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะค่านิยมในด้านสังคมเศรษฐกิจมีส่วนในการตัดสินใจเลือกอาชีพของนักเรียนมาก การตัดสินใจเลือกอาชีพในเด็กวัยรุ่นอายุ 15 - 16 ปี จะเป็นช่วงที่เด็กได้ตระหนักถึงค่านิยมของตนเองและสังเกตว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญสำหรับเขาสิ่งที่เขาต้องการคือ เงิน เกียรติหรือโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ค่านิยมต่าง ๆ เหล่านี้สัมพันธ์กับการเลือกอาชีพของเขาในช่วงนี้เด็กจะเริ่มพิจารณาจากข้อเท็จจริงและตัดสินใจได้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยส่วนใหญ่แล้วค่านิยมจะเกิดจากประสบการณ์ชีวิตแวดล้อมในบ้านของคุณคนนั้นๆ เด็กที่เติบโตมาจากครอบครัวที่มีค่านิยมเกี่ยวกับการหาเงิน เด็กก็จะรับเอาค่านิยมของพ่อแม่มาเป็นของตน ซึ่งจะทำให้แสวงหาเงินหรือวัตถุที่ต้องการ ในทางตรงข้าม ถ้าเด็กเติบโตมาจากครอบครัวที่พ่อแม่ชื่นชมกับการเสียสละและการบริการสังคม เด็กก็จะรับเอาคุณลักษณะเหล่านั้นมาเป็นของตนด้วยเช่น คนที่มีเมตตาชอบช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์อาจเลือกอาชีพนักสังคมสงเคราะห์ แพทย์ พยาบาล คนที่ยึดถือความเป็นธรรมในสังคมอาจเลือกนักกฎหมาย เป็นต้น

2. รายได้ เป็นผลตอบแทนโดยตรงในการประกอบอาชีพ เนื่องจากการประกอบอาชีพของคนทุกคนย่อมประสงค์จะให้รายได้สูง ทั้งนี้เพื่อจะสามารถตอบสนองความต้องการได้

มาก ด้วยเหตุนี้รายได้จึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการเลือกอาชีพของบุคคล อาชีพใดที่มีรายได้ดีทั่วไปแล้วย่อมจะมีผู้เลือกมาก (หากมีโอกาสที่จะเลือกเท่า ๆ กัน) รายได้ในที่นี้รวมทั้งรายได้ที่เป็นเงิน เช่นเงินเดือน หรือค่าจ้าง หรือรายได้อื่น ๆ ด้วย ในบางกรณีหมายรวมถึงประโยชน์เกื้อกูลอื่น ๆ ซึ่งได้จากการทำงานนั้น ๆ เช่น ราชการจะได้รับบำเหน็จบำนาญ ได้ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าที่พักอาศัย ค่ารักษาพยาบาล ค่าเล่าเรียนบุตร เป็นต้น

3. ความมั่นคง เป็นความต้องการอย่างหนึ่งของชีวิต ตามหลักจิตวิทยามนุษย์ทุกคนแสวงหาและต้องการความมั่นคง ทั้งนี้เพื่อความสุขสบายของชีวิต การดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพที่มีความมั่นคง เช่น มีรายได้ที่แน่นอน มีหลักประกัน สามารถพึ่งพิงได้ตลอดชีวิต ก็ย่อมจะมีผู้มุ่งหวังมากเป็นธรรมดา ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะเชื่อถือได้ว่าความมั่นคงเป็นปัจจัยอันสำคัญในการเลือกอาชีพซึ่งทุกคนจะต้องคำนึงถึง

4. การที่มีโอกาสได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเต็มที่ เนื่องจากการที่ทุกคนจะทำงานได้ดีมีโอกาสที่จะก้าวหน้าขึ้น สิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งคือการใช้วิชาความรู้ที่ได้ศึกษามาอย่างเต็มที่เช่น บุคคลที่มีความถนัดในด้านช่างเครื่องยนต์หรือได้รับการศึกษามาทางด้านเครื่องยนต์ก็ย่อมมีความประสงค์จะทำงานที่ใช้ความรู้ทางด้านช่างเครื่องยนต์ เพราะถือว่าเป็นงานที่ตนถนัดที่สุด ไม่จำเป็นต้องเสียเวลามาฝึกฝนใหม่หรือศึกษาใหม่ การได้ใช้ความรู้ที่ได้เรียนมาทำให้ผู้นั้นมีความมั่นใจในตัวเองอันเป็นผลทำให้การปฏิบัติงานของเขาย่อมถูกต้องได้ผลดี อีกประการหนึ่งการมีโอกาสได้ใช้วิชาความรู้ที่ได้เรียนมา ย่อมมีโอกาสที่ผู้นั้นจะได้ศึกษาหาความรู้หรือความชำนาญเพิ่มเติมในด้านนั้น ๆ ซึ่งย่อมมีผลให้เขาได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งหรือมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าโอกาสที่จะได้ใช้ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่เป็นปัจจัยอันหนึ่งซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจในการเลือกอาชีพของบุคคลอยู่มาก

5. การเป็นที่ยอมรับเป็นที่เชื่อถือของสังคม บุคคลส่วนมากจะนิยมเลือกอาชีพที่สังคมยกย่องว่า มีเกียรติภูมิ มีหน้ามีตา เป็นที่เชื่อถือของสังคมเช่น การรับราชการ เป็นต้น ทั้งนี้ตามเหตุผลหลักพื้นฐานทางจิตวิทยาในข้อที่ว่า ทุกคนต้องการการยอมรับนับถือจากคนอื่น หรือจากสังคม เพราะฉะนั้นในการเลือกอาชีพของบุคคลก็มีแนวโน้มไปตามหลักดังกล่าวแล้วคืออาชีพใดที่เป็นที่ยอมรับเป็นที่เชื่อถือของสังคมก็จะมีผู้นิยมมาก กล่าวคืองานที่มีเกียรติภูมิสูงหรือเป็นที่ยอมรับหรือเป็นที่เชื่อถือของสังคมจะมีผู้ชอบทำมากแต่งานที่ทำให้บุคคลมีสถานภาพต่ำ จะมีแนวโน้มในทางที่ไม่มีค่าและไม่มีใครนิยมหรือชอบงานนั้น

6. ความก้าวหน้า เป็นสิ่งปรารถนาของทุกคน ทั้งนี้เพราะความก้าวหน้า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของบุคคลในการประกอบอาชีพก็เช่นเดียวกัน อาชีพใดที่มีความ

ก้าวหน้ามากเช่น มีโอกาสได้ไปศึกษาต่อ มีโอกาสได้เลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่ง มีโอกาสได้รายได้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไปก็ย่อมเป็นที่ประสงค์ของทุกคน เพราะฉะนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าความก้าวหน้าเป็นองค์ประกอบอันสำคัญอันหนึ่งในการตัดสินใจในการเลือกอาชีพ

7. ความสนใจ วิมลพรรณ รวยรื่น³⁰ กล่าวว่าเนื่องจากเด็กวัยรุ่นมีพลังงานมาก จึงสนใจกีฬาเป็นทีมและกิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่ม สนใจเรียนรู้การทำงานแปลก ๆ และที่ยากเกี่ยวกับเครื่องยนตร์กลไก ต้องการมีความสามารถขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งสองเพศสนใจในกิจกรรมแตกต่างกัน ตรงกับประสาร ทิพย์ธารา³¹ กล่าวว่า เด็กชายมีกล้ามเนื้อมากขึ้นทำให้ชอบกิจกรรมที่ต้องใช้แรงและประดิษฐ์สิ่งที่ตนสนใจ มีความสามารถในกีฬากลางแจ้งหลายอย่าง สำหรับเด็กหญิงไม่มีแรงขยับที่จะเล่นกีฬาเหมือนเด็กชาย จะเล่นเฉพาะกีฬาเบา ๆ ที่ไม่ใช้แรงมากเหมือนเด็กชาย กิจกรรมที่เด็กหญิงสนใจคืองานเย็บปัก งานฝีมือ งานประดิษฐ์ตกแต่ง ชอบแสดงความคิดสร้างสรรค์ทางวาดภาพระบายสีหรือแต่งเรื่อง สุโท เจริญสุข³² กล่าวถึงความสนใจกับความถนัดโดยธรรมชาติว่า เด็กหญิงมักสนใจและถนัดทางงานพูด งานประณีต งานนี้คิด ภาษาวรรณคดีมากกว่าเด็กชาย ส่วนเด็กชายจะถนัดทางการใช้เครื่องมือ ออกกำลังกาย ทำงานมีเหตุผลมากกว่าเด็กหญิง ความสนใจนอกจากจะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพแล้วยังมีอิทธิพลต่อความพยายามบากบั่นในการประกอบอาชีพนั้นๆ เห็นได้จากการที่บุคคลมีความสนใจในอาชีพแตกต่างกันจะมีผลทำให้บุคคลเลือกศึกษาต่อและเลือกอาชีพแตกต่างกันการที่บุคคลมีความสนใจในอาชีพใดอาชีพหนึ่งจะทำให้บุคคลนั้นเกิดแรงจูงใจและความพยายามในการเรียนและการทำงานในอาชีพนั้นและในทางตรงกันข้ามถ้าหากเป็นอาชีพที่ตนไม่สนใจเขาก็มีแนวโน้มที่จะออกจากอาชีพนั้นแม้ว่าจะได้เข้าสู่อาชีพนั้นแล้วก็ตามการที่บุคคลได้ประกอบอาชีพที่สนใจจะทำให้มีความชอบกิจกรรมในอาชีพนั้นเกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีความก้าวหน้าและความสำเร็จในอาชีพซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพขึ้นได้ ความสนใจในอาชีพจึงเป็นตัวทำนายระดับความพอใจและการประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น ๆ

แนวคิด ทฤษฎีและความสำคัญของความสนใจในอาชีพ

จากอิทธิพลของความสนใจที่มีต่อการเลือกอาชีพดังกล่าวผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษา " ความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา เขตอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต กับแผนการเลือกอาชีพของนักเรียน "

ผู้วิจัยจึงขอเสนอนิยามและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสนใจในอาชีพและการเลือกอาชีวดังนี้

ในความหมายเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพ มีผู้ให้คำอธิบายไว้หลายประการเช่น ความสนใจเป็นความชอบในบางสิ่งบางอย่างซึ่งบ่งให้เห็นความชอบมากกว่าสำหรับสิ่งหนึ่ง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น ๆ³³ และความสนใจเป็นแรงผลักดันที่กระตุ้นให้บุคคลกระทำการใด ๆ ที่ตนชอบมากกว่าสิ่งอื่น ความสนใจที่แท้จริงจะต้องลึกซึ้งมากที่สุดและความสนใจที่ได้รับการสนับสนุนจากความถนัด²⁵ เช่น ความสนใจมีความสำคัญอย่างมากต่อการวางแผนทางอาชีพ ความสนใจที่ประเมินได้และอาชีพที่ประกอบจริง ๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพและเปิดโอกาสให้ความต้องการส่วนบุคคล รวมทั้งแรงขับต่าง ๆ ให้ได้รับการตอบสนอง²⁹ ความสนใจเป็นความรู้สึกรัดจ่ออยากรู้อยากเห็นอยากกระทำสิ่งที่ตนสนใจ ความสนใจเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนหรือการทำงานและความชอบ ความสนใจของบุคคลจะเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ และจะมีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพนั้น ๆ ความสนใจเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นความแตกต่างของกลุ่มอาชีพกลุ่มหนึ่งกับกลุ่มอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ได้รับการมองเห็นว่าเป็นตัวแทนของอิทธิพลของแรงจูงใจ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกำลังและเป็นสิ่งที่ชี้ทิศทางและเนื่องจากความสนใจทำให้เกิดกำลังในการแสดงการกระทำต่าง ๆ ดังนั้นความสนใจต้องสอดคล้องกับความสามารถและการจัดเตรียมการซึ่งระดับความพอใจที่บุคคลอาจจะได้จากงาน ตามเหตุผลแล้วความสนใจเป็นการสะท้อนถึงความต้องการทางบุคลิกภาพ ดังนั้นจึงเป็นสาเหตุสำคัญยิ่งขึ้นสำหรับการเลือกอาชีพ¹¹

เนื่องจากความสนใจในอาชีพเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการด้านอาชีพและกระบวนการเลือกอาชีพ ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพและทฤษฎีการเลือกอาชีพดังนี้

ทฤษฎีของฮอปพอค (Hoppock)

ฮอปพอค³⁴ ได้ประยุกต์หลักการจากทฤษฎีการเลือกอาชีพและพัฒนาการด้านอาชีพ รวบรวมแล้วมีหลักการว่า บุคคลจะเลือกอาชีพที่สามารถสนองความต้องการของตนเองได้ดีที่สุดและมากที่สุดทั้งในปัจจุบันและในอนาคต คนแต่ละคนนั้นอาจเลือกงานอาชีพแตกต่างกันทั้งนี้เป็นเพราะความต้องการของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกันนั่นเอง ตามปกติแล้วคนเราแต่ละคนจะมีความต้องการมากมายหลายอย่างการเลือกงานอาชีพของคนเราแต่ละคนจึงมักจะมีความสับสนเพราะเราแยกไม่ออกว่าเรามีความต้องการอะไรมากกว่าอะไร เราพบความลำบากใจ ถ้าความต้องการที่อยู่ระดับเดียวกันขัดแย้งกันจนตัดสินใจไม่ได้ว่าควรจะเลือกเอาความต้องการไหนเป็นหลัก จึงมีความจำเป็นที่เราจะต้องรู้จักตัวเราเองให้ดีในหลาย ๆ ด้านเป็นต้นว่า การรู้จักตนเองอย่างแท้จริงในด้านของความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและบุคลิกภาพซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนบุคคลเพื่อนำไปเปรียบเทียบกับองค์ประกอบด้านอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลเลือกอาชีพได้อย่าง

เหมาะสมและประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น ฮอพพอค มีความเห็นว่าหากความต้องการของบุคคลได้รับการตอบสนองจากการทำงานในอาชีพใดอาชีพหนึ่งจะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในอาชีพนั้น³⁵ และการเลือกอาชีพของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้ถ้าหากบุคคลได้พิจารณาแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะสนองความต้องการของเขาได้ดีขึ้นธีรวุฒิ ประทุม นพรัตน์³⁶ สรุปหลักการสำคัญของ ฮอพพอค ไว้ดังนี้คือ

1. บุคคลเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของตนเอง
2. เมื่อบุคคลเลือกอาชีพใดก็ตามย่อมมีความเชื่อว่า อาชีพนั้นจะสนองความต้องการของเขาได้ดีที่สุด
3. ความต้องการจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพ
4. พัฒนาการด้านอาชีพของบุคคลเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเกิดความรู้สึกว่า การประกอบอาชีพจะสามารถสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของเขาได้
5. การเลือกอาชีพและพัฒนาการด้านอาชีพของบุคคลจะพัฒนาก้าวหน้าขึ้น เมื่อเขาสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่า อาชีพอะไรจะสามารถสนองความต้องการของเขาได้มากน้อยเพียงใดในอนาคต ซึ่งเขาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อเขาสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ และมีข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพอย่างเพียงพอ
6. ข้อมูลเกี่ยวกับตนเองมีผลต่อการเลือกอาชีพ โดยช่วยให้บุคคลตระหนักถึงความต้องการและความคาดหวังความสำเร็จในอนาคตของตน
7. ข้อมูลทางด้านอาชีพมีผลต่อการเลือกอาชีพโดยช่วยให้บุคคลได้ค้นพบอาชีพที่สามารถสนองความต้องการของเขาได้อย่างแท้จริง และช่วยทำนายได้ว่าบุคคลจะได้รับความพึงพอใจในอาชีพที่ตนเลือกมากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น

ฮอพพอค³⁷ พบว่าการเลือกงานอาชีพนั้นเป็นกระบวนการที่เริ่มขึ้นตั้งแต่แรกเกิดไปจนกระทั่งจนหมดอายุ การตัดสินใจเลือกงานอาชีพนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ระยะด้วยกันคือ

1. ระยะ Fantasy Choices คือ ระยะก่อนอายุ 11 ปี เป็นระยะที่เด็กรับรู้เกี่ยวกับการเลือกงานอาชีพ เขาคิดว่าเขาจะเป็นอะไรก็ได้ทุกอย่างที่เขาอยากจะเป็น ขึ้นอยู่กับความต้องการจะเป็นหรือความต้องการที่จะประกอบอาชีพของเขาเป็นหลัก
2. ระยะ Tentative Choices คือระยะอายุ 11 – 17 ปี เป็นระยะที่เด็กลองเลือกอาชีพดูก่อน เขาเริ่มนำเอาความสนใจ ความสามารถพิเศษและค่านิยม เข้ามามีพิจารณาประกอบด้วย นับเป็นระยะที่เด็กเข้าสู่วัยรุ่นหนุ่มสาว ชีวิตการเรียนของเขาส่วนใหญ่อยู่ในระดับมัธยมศึกษา

ตอนต้น บ้างก็อยู่มัธยมศึกษาตอนปลาย เขาลองตัดสินใจเลือกงานอาชีพดูกลาง ๆ ก่อน เพราะเขาไม่ค่อยแน่ใจในความสนใจ ความสามารถพิเศษ และค่านิยมของเขาเท่าไรนัก ในระยะนี้มีลักษณะลำดับขั้นการเลือกอาชีพอยู่ด้วยกัน 4 ขั้นคือ

2.1 ขั้น Interest ขั้นนี้การทดลองเลือกงานอาชีพของเด็ก ปล่อยให้ขึ้นอยู่กับความสนใจของตนเองเป็นหลัก

2.2 ขั้น Capacities หลังจากที่เด็กพอสังเกตได้แล้วว่าตนสนใจอาชีพใด เด็กจะเริ่มมองหาความสามารถพิเศษของตนและนำมาพิจารณาประกอบกันในการเลือกงานอาชีพ

2.3 ขั้น Values หลังจากที่เด็กรู้ว่าเขาสนใจอาชีพใดแล้วเขาตรวจสอบดูความสามารถพิเศษของเขาแล้วว่าสัมพันธ์กันไปได้เขาจะพิจารณาว่าอาชีพที่จะเลือกนั้นขัดกับอุดมการณ์ชีวิตของตนหรือไม่ ขัดแย้งกับปรัชญาชีวิตของเขาเพียงใด

2.4 ขั้น Translation เด็กจะเริ่มมองหาวิชาเลือกและมองหาโรงเรียนหรือวิทยาลัยที่เขาจะไปศึกษาต่อ เพื่อให้มีความรู้พอจะไปประกอบอาชีพนั้น

3. ระยะ Realistic Choices คือระยะตั้งแต่เด็กอายุ 17 ปี ไปจนถึงวัยเริ่มเป็นผู้ใหญ่ เป็นระยะที่เขาสามารถตัดสินใจได้แน่นอนว่า เขาควรเลือกงานอาชีพใด เพราะเป็นวัยที่เขากำลังหางานทำสักอย่างหนึ่งที่ถูกใจที่ไม่ขัดกับความสนใจ ความสามารถพิเศษและค่านิยมของเขา ตลอดจนโอกาสและความเป็นไปได้ ก็นำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจด้วย

ฮอพพอค ในสุเทพ สันติวรานนท์¹⁰ กล่าวว่างานที่พอใจนั้นจะทำให้สิ่งที่คาดหวังว่าจะได้รับ ถ้างานสนองความต้องการทั้งด้านร่างกายและจิตใจแล้วจะทำให้รู้สึกพอใจ ออกพอใจ จึงทำให้เข้าใจว่างานที่ทำอยู่หรือที่จะเลือกทำต่อไปนั้น ถ้ารู้สึกพอใจภูมิใจ จะทำให้สถานภาพและโอกาสความก้าวหน้ามีมาก จะทำให้พอใจในอาชีพนั้นและยึดถืออาชีพนั้นทำตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง ไม่หางานใหม่ทำ อย่างไรก็ตามสิ่งที่บุคคลคิดหวังว่าจะได้จากงานอาชีพที่ตนกำลังทำอยู่นั้น มิได้มีความหมายเฉพาะแต่เงินรายได้ เงินเดือนหรือค่าตอบแทนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้สึกส่วนตัวในการทำงาน คุณค่าของงานในสายตาของคนอื่น ๆ ปัจจัยอื่นที่เป็นเกียรติก่อให้เกิดความภูมิใจ เช่น เครื่องแบบตำแหน่ง หน้าที่ฐานะทางสังคมเมื่อเปรียบกับบุคคลคนอื่น ๆ ด้วย เมื่อความพอใจในงานมีน้อยลง ๆ คนจะเริ่มคิดถึงการเปลี่ยนงานอาชีพที่ทำอยู่ไปสู่งานอาชีพที่เชื่อว่าจะสามารถสนองความต้องการของตนได้ดีกว่า

ทฤษฎีของอีลี กินซ์เบิร์ก (Eli Ginzberg)

อีลี กินซ์เบิร์ก³⁸ แบ่งช่วงการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลเป็น 3 ระยะคือ

1. ระยะเวลาของความคิดฝัน (Fantasy Period) อยู่ในช่วงอายุก่อน 11 ปี การเลือกอาชีพในระยะนี้เป็นการเลือกตามที่ตนเองต้องการเพียงด้านเดียว เด็กจะคิดเกี่ยวกับอาชีพในรูปของความต้องการที่จะเป็นเมื่อตนเองเป็นผู้ใหญ่ ในระยะนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการประเมินขีดความสามารถของตนเอง ยังไม่คำนึงถึงโอกาสที่จะเป็นไปได้และขอบเขตของความเป็นจริงและข้อจำกัดต่าง ๆ แต่เป็นการเลือกที่ได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม นับเป็นระยะที่เด็กเริ่มพัฒนาทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับงาน

2. ระยะที่ยังไม่ตกลงใจเลือกอาชีพแน่นอน (Tentative Period) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 11 – 17 ปี เป็นระยะที่เด็กเรียนรู้กว้างไกลมากขึ้น เด็กจะเริ่มรู้สึกและเกิดการยอมรับว่าเขาชอบที่จะทำและทำได้ดีในกิจกรรมบางประเภท เป็นการเริ่มตระหนักถึงความต้องการในการตัดสินใจเลือกอาชีพในอนาคต การพิจารณาเลือกอาชีพในระยะนี้ยังเป็นการเลือกพิจารณาในองค์ประกอบเกี่ยวกับตนเองในด้านความสนใจ ความสามารถและค่านิยมของตนเอง โดยมักจะเป็นไปในลักษณะของการตอบสนองความพึงพอใจในอนาคตมากกว่าในปัจจุบันและมีได้คำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่จะจำเป็นและข้อจำกัดในอาชีพนั้น ๆ ในระยะนี้สามารถแบ่งเป็นชั้นย่อย ๆ ได้ 4 ชั้นคือ

2.1 การเลือกอาชีพโดยคำนึงถึงความสนใจ (Interest Stage) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 11 – 12 ปี เด็กจะพิจารณาวางโครงการในการเลือกอาชีพจากความสนใจของตนเองโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของตนเองและส่วนมากจะสัมพันธ์กับความต้องการหรือจินตนาการในความคิดฝัน

2.2 การเลือกอาชีพโดยคำนึงถึงความสามารถของตนเอง (Capacity Stage) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 13 – 14 ปี เด็กจะเริ่มประเมินความสามารถของตนเองและพิจารณาเลือกอาชีพโดยใช้ความสนใจและความสามารถของตนเองเป็นหลักในการพิจารณา

2.3 การเลือกอาชีพโดยพิจารณาจากค่านิยม (Value Stage) อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 15 – 16 ปี การเลือกอาชีพ ในระยะนี้จะเป็นการพิจารณาจากค่านิยมของเด็กโดยที่เด็กจะเริ่มสังเกตว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ตนเองต้องการในชีวิต

2.4 ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Transition Stage) เป็นช่วงสุดท้ายของระยะนี้ โดยทั่วไปเด็กจะเริ่มสุขุมขึ้นและพิจารณาสิ่งต่าง ๆ จากข้อเท็จจริงและตัดสินใจได้ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นโดยคำนึงถึงโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคม ความสนใจ ความสามารถและค่านิยมของตนเอง เขาจะตระหนักได้ว่า การตัดสินใจของเขาจะเป็นผลต่อเรื่องไปในอนาคตของเขาด้วยซึ่งใน

ที่สุดเขาจะเริ่มจัดระบบความคิดเกี่ยวกับการเลือกอาชีพ ความสามารถทางอาชีพและคุณค่าของอาชีพให้มีความเหมาะสมกับตนและบทบาทเพศของตนได้

3. ระยะของความเป็นจริง (Realistic Period) อยู่ในช่วงอายุ 17 ปี จนถึงวัยผู้ใหญ่ ในระยะนี้บุคคลจะพิจารณาเลือกอาชีพ โดยการพิจารณาตนเองและพิจารณาอาชีพประกอบกัน ตามสภาพของความเป็นจริงและข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น โอกาสที่จะได้เตรียมการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพนั้น ๆ การเลือกอาชีพในระยะนี้จึงไม่ใช่การเพื่อฝันอีกต่อไป แต่เป็นการผสมผสานกัน ระหว่างความต้องการ ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และค่านิยมของตนเองกับโอกาสที่จะเป็นไปได้ในสภาพการณ์จริง

ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของ กิซท์เบิร์ก สรุปไว้ใน วีรวัดณ์ อุทัยรัตน์³⁹ ว่าการเลือกอาชีพเป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องเป็นขั้นตอนเชื่อมโยงแต่ละวัย เมื่อพัฒนาแล้วจะไม่ย้อนกลับไป มีลักษณะเช่นเดียวกับขั้นต้น ๆ การเลือกอาชีพเป็นกระบวนการที่ผสมผสานความต้องการของบุคคลที่จะเลือกอาชีพให้สนองความต้องการ ความสนใจ และให้เหมาะกับความสามารถของเขา ให้มากที่สุดโดยตระหนักถึงโอกาสที่จะได้ประกอบอาชีพประกอบกับการพิจารณาองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างเช่น ความสามารถ ความถนัด โอกาสในสังคม การศึกษา อารมณ์ และค่านิยมของบุคคล เป็นต้น จากการศึกษาในระดับอุดมภาวะทางอาชีพกับความไม่แน่นอนทางอาชีพของฮอลล์และเฮเลน (Hall, Helenc)⁴⁰ และจากการศึกษาของเฮอร์ลอค (Hurlock)²⁸ พบว่าวุฒิภาวะทางอาชีพเกิดขึ้นตามอายุ ตามพัฒนาการและประสบการณ์ชีวิตที่เพิ่มขึ้น เด็กจะมองเห็นตนเองและผู้อื่นตามความเป็นจริงมากขึ้น ซึ่งความคิดนี้จะพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดชีวิตตามประสบการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่

ทฤษฎีของซูเปอร์ (Super)

ทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพของซูเปอร์⁴¹ มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และบุคลิกภาพ ดังนั้นการเลือกอาชีพของบุคคลจำเป็นต้องพิจารณาความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย

2. บุคคลมีความสามารถหลายอย่าง บุคคลแต่ละคนมีความสามารถประจำตัวของตัวเอง แต่ละบุคคล มีขอบเขตของศักยภาพของตนซึ่งจะทำให้เขาประสบความสำเร็จในอาชีพ บุคคลใดที่มีความรู้และทักษะอย่างกว้างขวาง ก็ย่อมจะทำให้เขามีคุณสมบัติที่จะเลือกอาชีพได้หลายประเภท

3. รูปแบบของความสามารถในอาชีพ อาชีพแต่ละอาชีพต้องการบุคคลที่มีแบบแผนของความสามารถ ความสนใจและลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะ ซึ่งจะต้องมีความสอดคล้องกันพอสมควร บุคคลหนึ่งอาจมีความเหมาะสมสำหรับหลายอาชีพได้ และอาชีพหนึ่งก็อาจเหมาะสมสำหรับคนหลายประเภท

4. การเลียนแบบและบทบาทของตัวแบบ เด็กวัยรุ่นส่วนมากจะเลียนแบบบิดามารดาหรือบุคคลอื่นที่ตนประทับใจในการประกอบอาชีพซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความสนใจในอาชีพของวัยรุ่น การเลียนแบบนี้จะเป็พื้นฐานของการประกอบอาชีพของบุคคลนั้นในอนาคต ดังนั้นบิดามารดาและผู้ใกล้ชิดจึงควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก

5. ความต่อเนื่องของการปรับตัวด้านอาชีพ พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องและมีการเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความสนใจในอาชีพ ความสามารถของบุคคล สภาพการณ์ที่บุคคลดำรงชีพอยู่และทำงาน ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและประสบการณ์ที่ได้รับ ดังนั้นการเลือกและการปรับตัวในอาชีพ จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องกันไป

6. ช่วงของชีวิต กระบวนการเลือกอาชีพเป็นกระบวนการต่อเนื่องตามช่วงชีวิตของบุคคลและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แบ่งเป็นระยะต่าง ๆ ดังนี้

6.1 ขั้นตอนการเจริญเติบโต เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 14 ปี เป็นระยะที่เด็กกำลังเจริญเติบโต ประสบการณ์ในชีวิตที่เด็กได้รับจะมีส่วนในการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเอง การพัฒนาความสามารถและความสนใจ ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสนใจในอาชีพและเป็นแนวโน้มในการตัดสินใจเลือกขั้นสุดท้าย

6.2 ขั้นตอนการสำรวจตนเองและอาชีพ เป็นช่วงอายุระหว่าง 15 – 24 ปี เป็นช่วงที่บุคคลจะสำรวจตนเอง สำรวจอาชีพและเริ่มมีประสบการณ์จากการทำงานและกิจกรรมต่าง ๆ ระยะนี้บุคคลจะเริ่มตระหนักว่าอาชีพมีบทบาทสำคัญในชีวิต ในขั้นนี้สามารถแบ่งย่อยออกได้เป็น 3 ระยะคือ

ก. Tentative Substage เป็นช่วงอายุระหว่าง 15 – 17 ปี เป็นระยะที่บุคคลเริ่มพิจารณาจากความต้องการ ความสนใจ ค่านิยม ความสามารถและโอกาสในการได้งานทำ แต่ยังเป็นทางเลือกที่ยังไม่ได้ตัดสินใจขึ้นกับความสามารถ โอกาสที่จะได้รับการฝึกฝนหรือโอกาสที่จะได้ทำงาน

ข. Transition Substage เป็นช่วงอายุระหว่าง 18 – 21 ปีเป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการด้านอาชีพที่สำคัญเป็นช่วงที่บุคคลจะได้มีประสบการณ์ในการฝึกอาชีพหรืออยู่ในระหว่างการศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ บุคคลจะพิจารณาเลือกอาชีพจาก

สภาพความเป็นจริงมากขึ้น เช่น พิจารณาจากลักษณะตนเอง ลักษณะงานและโอกาสที่จะได้งานทำ

ค. Trial Substage อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 22 – 24 ปี บุคคลจะเริ่มเข้าสู่โลกของงานอาชีพและเริ่มทดลองปฏิบัติงานซึ่งเป็นโอกาสประเมินความเหมาะสมในด้านความถนัด ความสนใจ ความสามารถและอื่น ๆ ว่าสอดคล้องกับอาชีพนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด

6.3 ขั้นของการวางรากฐาน อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 25 – 44 ปี ระยะเวลาที่บุคคลจะเริ่มเข้าไปมีประสบการณ์ในการทำงาน ในระยะต้นถ้าหากเขาพบว่า เขาไม่เหมาะสมกับงานนี้ก็อาจจะมีการเปลี่ยนงานได้อีกจนกระทั่งมีการยอมรับในงานและเกิดความพึงพอใจ ช่วงอายุนี้บุคคลจะเริ่มมีครอบครัว มีบทบาทในสังคม มีอาชีพที่แน่นอน แสวงหาความมั่นคงในงานอาชีพ และมีบ้านอยู่อาศัย

6.4 ขั้นของการสร้างความมั่นคงในชีวิต อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 45 – 65 ปี เป็นระยะที่บุคคลประกอบอาชีพที่ตนได้เลือกสรรแล้วและแก้ไขปรับปรุงการทำงานเพื่อสร้างความก้าวหน้ามั่นคงในงานอาชีพและสร้างการยอมรับในสังคมให้แก่ตนเองและครอบครัว

6.5 ขั้นของการเสื่อมถอย อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป เป็นระยะที่ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลลดลงเนื่องจากความชราจนกระทั่งถึงกำหนดอายุออกจากงาน ไม่ประกอบอาชีพอีก ใช้ชีวิตบั้นปลายด้วยการพักผ่อน ความรับผิดชอบและบทบาทในสังคมลดลง

7. แบบแผนของอาชีพ เป็นต้นว่า ระดับของอาชีพ ความมั่นคงในการประกอบอาชีพ องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนของอาชีพของบุคคลคือ ระดับของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ความสามารถทางสติปัญญา บุคลิกภาพและโอกาสที่แต่ละบุคคลได้รับตลอดจนการปรับตัวในอาชีพ

8. การพัฒนาอาชีพควรได้รับการแนะแนวทาง การพัฒนาอาชีพในทุกช่วงชีวิตของบุคคล ควรได้รับการแนะนำอย่างเหมาะสมและเปิดโอกาสให้ได้ทดลองฝึกฝนด้วยตนเองตามสมควร เพื่อให้เกิดการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น

9. การพัฒนาอาชีพเป็นผลของกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมในชีวิตของบุคคล เช่น การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว การศึกษาจากโรงเรียนและสังคม ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจะมีส่วนในการพัฒนาอาชีพของบุคคล โดยบุคคลจะนำข้อมูลเหล่านี้มาประเมินและพัฒนาเป็นข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและทดลองวางแผนเกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจหรือมีความถนัดนั้น อันจะเป็นการเสริมการพัฒนาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ทำให้เกิด

ความเข้าใจและรู้จักประเมินความถนัด ความสนใจ และความสามารถของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้บุคคลรวมรวมความต้องการด้านต่าง ๆ ของตนกับโอกาสที่จะเป็นไปได้จริง

10. ความไม่คงที่ของแบบแผนชีวิต แบบแผนของอาชีพขึ้นอยู่กับระดับของสังคม เศรษฐกิจของบิดามารดา สถิติปัญญา ความสามารถและความสนใจของบุคคล ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับพัฒนาการของบุคคลตามช่วงชีวิตระหว่างขั้นของการเจริญเติบโต และระยะต้นของขั้นของการสำรวจตนเองและอาชีพ บุคคลจะเริ่มมีความเข้าใจเพียงเล็กน้อยในกระบวนการพัฒนาอาชีพ แต่ความเข้าใจนี้จะขึ้นประโยชน์สำหรับกระบวนการพัฒนาอาชีพในช่วงหลังของขั้นของการสำรวจตนเองและอาชีพ ขั้นของการวางรากฐานและขั้นของการสร้างควมมั่นคงในชีวิต

11. ความพอใจในงานขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล สถานะ และบทบาทของบุคคล บุคคลจะเกิดความพึงพอใจในงาน ถ้างานนั้นสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความสามารถและบุคคลได้มีสถานะและบทบาทในงานนั้นตามที่เขาต้องการ ระดับของความพอใจนี้จะขึ้นอยู่กับระดับของการพัฒนาความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคล

12. งานคือวิถีทางของชีวิต การที่บุคคลจะประสบความสำเร็จและมีความพึงพอใจในงานและวิถีชีวิตของตนเองนั้น ขึ้นกับการที่บุคคลนั้นได้ทำงานตรงกับความสามารถ ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ และค่านิยมของตนเองและสามารถทำได้ตามบทบาทที่บุคคลนั้นได้เลือกแล้ว

ซูเปอร์² ได้อธิบายความเกี่ยวพันระหว่างความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองกับพัฒนาการด้านอาชีพว่าในการประกอบอาชีพของบุคคลคือ การดำรงชีพและการสนองความต้องการต่าง ๆ เช่น ความต้องการการยอมรับ ความเป็นอิสระ การได้แสดงความสามารถ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อตนเองและการที่บุคคลจะเลือกอาชีพที่เหมาะสม ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นมีความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองอย่างตรงต่อความเป็นจริง ความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อตนเองได้พัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กบุคคลจะได้พิจารณาความแตกต่างระหว่างตัวเขากับบุคคลอื่นการรับรู้และประสบการณ์จะกว้างขวางขึ้นซึ่งเป็นผลทำให้ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่นการประสบความสำเร็จในวิชาคณิตศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลพิจารณาตนเองว่าตนเป็นผู้มีความสามารถทางคณิตศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพเช่น อาจทำให้บุคคลนั้นมีจุดประสงค์ที่จะเลือกอาชีพเป็นนักคณิตศาสตร์หรือวิศวกร การส่งเสริมให้เด็กมีกิจกรรมในการสำรวจตนเองและโลกของงานเป็นการช่วยให้เด็กได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกอาชีพและมีโอกาสได้ประเมินตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงมากขึ้น

ทฤษฎีของทีดแมนและโอฮารา (Tiedman and O' hara)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการตัดสินใจเลือกอาชีพและการปรับตัวในอาชีพเป็นกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งพัฒนามาเป็นเวลานาน แบ่งเป็นขั้น ๆ ได้ดังนี้

1. ขั้นการเตรียมเลือกอาชีพ ขั้นนี้เป็นขั้นที่บุคคลจะเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าเช่น จะต้องเลือกตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่จะต้องเรียนหรือคิดเตรียมการที่จะเลือกอาชีพต่อไปในอนาคต ในขั้นนี้บุคคลจะใช้กระบวนการวิเคราะห์แยกแยะรายละเอียดเกี่ยวกับตนเองและสิ่งแวดล้อมและก่อตัวเป็นความคิดที่ใช้ในการตัดสินใจเลือกสาขาวิชาเรียนหรือเลือกอาชีพขั้นเตรียมเลือกอาชีพนี้แบ่งย่อยเป็น 4 ขั้น ดังต่อไปนี้

ก. ขั้นสำรวจ บุคคลจะสำรวจตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ความถนัด ความสามารถ ความสนใจ ความต้องการ ลักษณะสาขาวิชาที่จะศึกษาหรือลักษณะอาชีพที่จะประกอบ ข้อดีหรือข้อบกพร่องของงานอาชีพที่จะประกอบ เป็นต้น

ข. ขั้นก่อตัวของความคิด เมื่อประเมินตนเองและอาชีพแล้วก็จะรวบรวมเป็นแนวคิดเพื่อการตัดสินใจเลือกอาชีพ

ค. ขั้นลองเลือกอาชีพ บุคคลจะตัดสินใจลองเลือกอาชีพหรือสาขาวิชา

ง. ขั้นพิจารณารายละเอียดเพื่อความกระจ่างชัดในการตัดสินใจ บุคคลจะหารายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อช่วยในการตัดสินใจที่แน่นอนและเหมาะสม

2. ขั้นประกอบอาชีพและการปรับตัวในอาชีพ เมื่อบุคคลตัดสินใจเลือกสาขาการเรียนและอาชีพได้แล้วบุคคลก็จะไปสู่ขั้นดำเนินการศึกษาหรือประกอบอาชีพตามที่ได้เลือกสรรแล้ว แบ่งเป็น

2.1 ขั้นนำตนเองเข้าสู่การศึกษาหรืออาชีพ บุคคลจะเข้าศึกษาหรือมีอาชีพตามที่ตนเลือกแล้ว

2.2 ขั้นเปลี่ยนแปลงและปรับปรุง ถ้าบุคคลไม่ประสบความสำเร็จหรือมีปัญหา บุคคลจะปรับปรุงตนเองหรือสำรวจตนเอง และอาชีพใหม่เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสมต่อไป

2.3 ขั้นความมั่นคงในการประกอบอาชีพ ถ้าบุคคลประสบความสำเร็จก็จะมี ความมั่นใจและเกิดกำลังใจทำงานอาชีพให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ทฤษฎีการเลือกอาชีพของโร (Roe)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีด้านจิตวิเคราะห์ซึ่งเป็นที่ยอมรับมากที่สุด ได้อธิบายเกี่ยวกับการเลือกอาชีพที่เน้นในเรื่องกลไกการป้องกันตนในการเลือกอาชีพ ทฤษฎีด้านแรงขับ (Need Theories) ได้มุ่งในเรื่องความปรารถนาความต้องการซึ่งเราให้คนชอบอาชีพหนึ่งมากกว่าอีกอาชีพหนึ่งโดยเริ่มจากประสบการณ์ที่คนได้รับในระยะแรกเริ่มของชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวจะมีผลต่อการกำหนดความต้องการและรูปแบบของ Psychic Energy คนเราจะเรียนรู้วิธีการตอบสนองความต้องการของตนโดยไม่รู้ตัว โดยจะพัฒนาความสามารถพิเศษ ความสนใจ ทักษะการที่พ่อแม่ตอบสนองความต้องการของลูกจะเป็นแรงผลักดันมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพโดยทางอ้อม ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่าคนเลือกอาชีพเพื่อสนองความต้องการต่าง ๆ ของตน เช่น ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือ ความต้องการตำแหน่ง ความมั่นคง ความต้องการทางเศรษฐกิจ เป็นต้น โรเชื่อในทฤษฎีขั้นตอนแห่งความต้องการของมาสโลว์ที่มีหลักการว่า ความต้องการของมนุษย์ แบ่งได้เป็นขั้น ๆ จากขั้นพื้นฐานที่สุด คือความต้องการทางกาย จนถึงขั้นสูงสุด คือความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้และพัฒนาตนเองอย่างสมบูรณ์ โร เชื่อว่าการที่ความต้องการขั้นต่าง ๆ ของเด็กจะได้รับการตอบสนองหรือไม่นั้น ขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาหรือผู้ปกครองกับเด็กซึ่งจะก่อให้เกิดเป็นบุคลิกภาพและบุคลิกภาพนี้จะมีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุคคล โดยบุคคลจะเลือกอาชีพให้เหมาะกับบุคลิกภาพและสนองความต้องการของตน

อับราฮัม มาสโลว์ ⁴³(Abraham maslow) ได้ให้แนวคิดที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความต้องการ 5 ประเภท ซึ่งเรียงตามลำดับได้ดังนี้

1. ความต้องการทางสรีระ ได้แก่ ความต้องการเพื่อตอบสนองความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ การขับถ่าย เป็นความต้องการขั้นแรกสุด
2. ความต้องการสวัสดิภาพ ได้แก่ความต้องการความปลอดภัย มีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ปราศจากความกลัว การสูญเสียและภัยอันตรายทั้งปวง เป็นความต้องการที่เกิดขึ้น เมื่อความต้องการทางสรีระได้รับการตอบสนองแล้ว
3. ความต้องการความรักและความรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วม เป็นความต้องการที่เกิดหลังจากความต้องการ 2 ขั้นแรกได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการในขั้นนี้เป็นความสัมพันธ์ เป็นความต้องการขั้นสูง ในขั้นนี้คนเราจะมีความต้องการยอมรับ พอใจ และระหว่างบุคคล เป็นความต้องการที่จะสัมพันธ์กับคนอื่นในรูปแบบต่าง ๆ กันเช่น เพื่อน คนรัก สามี - ภรรยา พ่อแม่ - ลูก

4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือจากผู้อื่น ความต้องการนิยมนับถือในตนเอง ภูมิใจในตนเอง

5. ความต้องการเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างสมบูรณ์ เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ ขั้นที่มนุษย์ไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับเรื่องปากท้อง เรื่องความปลอดภัย เรื่องความรักหรือเรื่องศักดิ์ศรีอีกต่อไป มนุษย์จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้เจริญงอกงามมากที่สุด มนุษย์จะศึกษาเพราะอยากรู้ จะสร้างสรรค์เพราะใจรัก จะทำงานเพราะอยากทำ

การจัดลำดับความต้องการเช่นนี้จะซ่อนให้เห็นความเชื่อของมาสโลว์ ซึ่งถือว่าความต้องการทางสรีระยังเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่สุดของคน แต่เมื่อความต้องการในขั้นนี้ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับสูงขึ้นไปก็จะเกิดต่อไปขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นพัฒนาความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นขั้นสุดท้าย

ประสาร ทิพย์ธารา³¹ กล่าวถึงความต้องการของเด็กวัย 13-19 ปี โดยแยกเป็นหัวข้อไว้ดังนี้

1. ความต้องการอยากรู้อยากเห็น
2. ความต้องการความรัก ครูเป็นบุคคลผู้หนึ่งที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เด็กจะมีความรักนับถือครู และจะรู้สึกภูมิใจเมื่อเป็นที่รักเอ็นดูของครู
3. ความต้องการความปลอดภัย ทุกคนต้องการความปลอดภัย เด็กต้องการ การปกป้องจากบิดามารดา เมื่อโตขึ้นก็ยังต้องการความปลอดภัยจากชีวิตด้านอื่น ๆ อีกเช่น การทำงาน ชีวิตครอบครัว
4. ความต้องการความสัมฤทธิ์
5. ความต้องการเป็นที่ยอมรับในสังคม การที่สังคมยอมรับว่าเราเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ของสังคม จะช่วยสร้างความรู้สึกรับรองและความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ชีวิตเป็นอย่างดี
6. ความต้องการที่จะเป็นอิสระ
7. ความต้องการเพื่อน

ตามทฤษฎีของโรมัส กล่าวไว้ในสุชา จันทรเอม⁴⁴ โรมัสแบ่งความต้องการของมนุษย์ ออกมาในรูปของความปรารถนา 4 อย่างคือ

1. ความปรารถนาที่จะมีความมั่นคงปลอดภัย
2. ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นยอมรับ
3. ความปรารถนาที่จะได้รับการตอบสนองจากเพื่อน

4. ความปรารถนาที่จะมีประสบการณ์ใหม่ ๆ

ส่วนลูคัสและฮอร์ร็อกส์ (Lucas & Horrocks) ค้นหานิยามของความต้องการจากการใช้วิเคราะห์ห้องค้ประกอบ ได้ชนิดความต้องการที่สำคัญ 5 ประการของวัยรุ่น กล่าวไว้ใน วิมลพรรณ รวยรื่น³⁰ ดังนี้

1. ต้องการการยอมรับนับถือ
2. ต้องการความรักและความสนใจจากเพศตรงข้าม
3. ต้องการอิสรภาพ เป็นอิสระจากการยุ่งเกี่ยวของผู้ใหญ่
4. ต้องการความสำเร็จทางด้านวิชาการ

ทฤษฎีการเลือกอาชีพของ ฮอลแลนด์ (Holland)

ฮอลแลนด์⁴⁵ กล่าวถึงรูปแบบพฤติกรรมหรือรูปแบบบุคลิกภาพของบุคคลว่า มีอิทธิพลสำคัญในการเลือกอาชีพและการพัฒนาทางอาชีพโดยมีหลักการว่า บุคคลจะเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตน เป็นทฤษฎีที่มุ่งศึกษาเพื่อความเข้าใจและทำนายพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่าง ๆ กับอีกทั้งศึกษาถึงความสนใจในอาชีพที่สัมพันธ์กับบุคลิกภาพของบุคคล

ฮอลแลนด์ เชื่อว่าบุคคลแต่ละคนได้รับอิทธิพลจากทั้งพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม และมีสมมุติฐานสำคัญของทฤษฎีอยู่ 4 ประการคือ

1. บุคลิกภาพทั่วไปแบ่งได้ 6 ลักษณะ ตามความสนใจอาชีพประเภทต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ งานช่างฝีมือและกลางแจ้ง งานวิทยาศาสตร์และเทคนิค งานศิลปะดนตรีและวรรณกรรม งานบริการการศึกษาและสังคม งานจัดการและค้าขาย และงานสำนักงานและเสมียน ซึ่งบุคลิกภาพแต่ละลักษณะเป็นผลจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในสังคมเช่น ผู้ปกครอง เพื่อน และอยู่ในสังคมที่มีวัฒนธรรม ระดับชั้นทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่แตกต่างกัน จากประสบการณ์ที่ได้ บุคคลเรียนรู้ที่จะชอบกิจกรรมบางอย่างและเพิ่มความสนใจขึ้นเรื่อยๆ จนนำไปสู่ความสามารถเฉพาะ และจากความสนใจและความสามารถเฉพาะอย่างของบุคคลนี้ ทำให้บุคคลเกิดความคิด รับรู้และปฏิบัติในลักษณะใดลักษณะหนึ่งโดยเฉพาะตามแบบฉบับของตนสรุปคืออาชีพเป็นเครื่องแสดงออกทางบุคลิกภาพ บุคคลจะเลือกอาชีพโดยยอมแสดงว่าบุคลิกภาพของเขาจะปรากฏออกมาในทิศทางนั้นด้วย เช่น บุคคลที่ชอบและสนใจในการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับผู้อื่นก็มักจะมีแนวโน้มที่จะแสวงหางานอาชีพที่เปิดโอกาสให้เขาได้ใช้ความสนใจในงานอาชีพนั้น ๆ ซึ่งเขาอาจจะเลือกอาชีพ เช่น นักสังคมสงเคราะห์ ครู พยาบาล หรือนักประชาสัมพันธ์

เป็นต้น เนื่องจากงานอาชีพดังกล่าวเปิดโอกาสให้เขาได้ใช้ความสนใจของเขาได้ถนัดยิ่งขึ้น ด้วยการทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่น รับผิดชอบ รู้จักคนหลายประเภท ซึ่งตรงกับลักษณะของบุคลิกของเขาแทนการไปทำงานเกี่ยวกับเครื่องจักรกลซึ่งไม่มีโอกาสได้พบปะผู้คนเลย เป็นต้น

1. สิ่งแวดล้อมของบุคคลแบ่งได้เป็น 6 ลักษณะ ตามความสนใจอาชีพประเภทต่าง ๆ ข้างต้นเช่นเดียวกันในแต่ละสิ่งแวดล้อมนั้นบุคคลจะรวมกลุ่มกันตามลักษณะของบุคลิกภาพเช่นเราจะพบคนที่มีความสนใจในงานช่างฝีมือและกลางแจ้งได้ในสิ่งแวดล้อมประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง มากกว่าที่จะพบในกลุ่มงานบริการการศึกษาและสังคมเมื่อบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มเขาก็จะสร้างสิ่งแวดล้อมขึ้นตามลักษณะบุคลิกภาพของเขา และในทางกลับกันถ้าพิจารณาจากสิ่งแวดล้อมของบุคคล เราก็สามารถระบุลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลเหล่านั้นได้ สรุปคือบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลมีความสัมพันธ์กับชนิดของสิ่งแวดล้อมในการทำงานของบุคคลนั้น ดังนั้นบุคคลจึงมีแนวโน้มจะหันเข้าหางานหรืออาชีพที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของเขา

3. ธรรมชาติของมนุษย์ บุคคลจะแสวงหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเอื้ออำนวยให้เขาได้มีโอกาสได้ใช้ทักษะและความสามารถของเขาให้ได้มากที่สุดรวมทั้งแสดงออกซึ่งทัศนคติ ค่านิยมและบทบาทของเขาการแสวงหาของบุคคลจะเกิดขึ้นตลอดเวลาในระดับต่าง ๆ ของสภาพทางจิตสำนึกในการขอแสดงออกอยากเป็นจุดสนใจหรือจุดเด่น อาจมีแรงขับที่ต้องการเช่น ดารา เพราะได้ทั้งชื่อเสียงและสามารถแสดงออกตามที่ตนต้องการ

4. พฤติกรรมของมนุษย์ บุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ด้วยเหตุนี้เมื่อเราทราบบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมของบุคคล เราก็จะทราบลักษณะบางอย่างที่เหมาะสมแก่เขา เช่น การเลือกอาชีพ การเปลี่ยนงาน ความสำเร็จในอาชีพ ความสามารถเฉพาะ รวมทั้งพฤติกรรมทางการศึกษาและสังคม

เพื่อเสริมสมมุติฐาน 4 ประการให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ฮอลแลนด์ได้เสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมอีก 4 ประการดังนี้

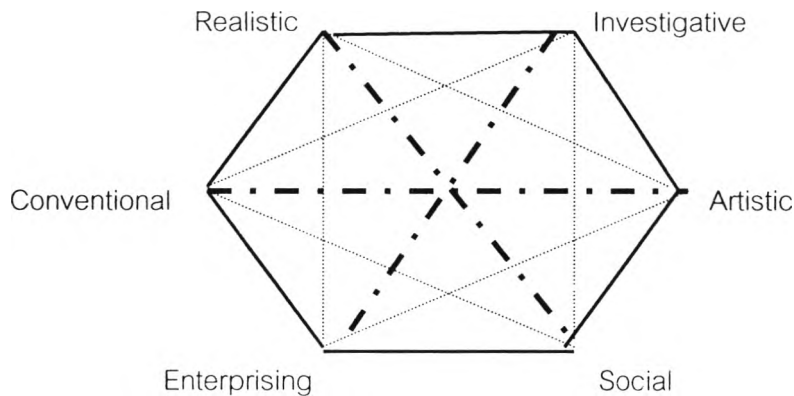
1. ลักษณะความคงที่สม่ำเสมอ (Consistency) ใช้อธิบายได้ทั้งเรื่องบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อม ลักษณะของบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมบางคู่จะมีลักษณะที่มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกันมากกว่าบางคู่ และหากรูปแบบบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมของบุคคลอยู่ใกล้ชิดกันเท่าใดบนรูปหกเหลี่ยม แสดงว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมที่คงที่สม่ำเสมอมากเท่านั้นกล่าวคือบุคคลจะมีรูปแบบของบุคลิกเฉพาะที่เด่นชัดอยู่หนึ่งรูปแบบและอาจมีลักษณะของรูปแบบอื่นปะปนเข้ามาได้อีก 2 หรือ 3 รูปแบบ เช่นบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบ RIC คือมีลักษณะเด่นประเภท

งานช่างฝีมือและกลางแจ้ง (R) และมีลักษณะประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค (I) และประเภทงานสำนักงานและเสมียน (C) ร่วมด้วย

2. ลักษณะของความจำแนกได้ชัด (Differentiation) เนื่องจากลักษณะบุคลิกภาพหรือสิ่งแวดล้อมของบุคคลบางคนมีความชัดเจนมากกว่าคนอื่นอย่างเด่นชัด นั่นคือมีลักษณะเกือบเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพียงแบบเดียวโดยสมบูรณ์ โดยมีลักษณะเหมือนรูปแบบอื่นอยู่น้อยมาก จึงทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพเด่นชัดอยู่ลักษณะหนึ่ง แม้จะมีบุคลิกภาพลักษณะอื่น ๆ ประปนอยู่บ้าง แต่บางคนอาจจะมีบุคลิกภาพลักษณะต่าง ๆ อยู่ในระดับใกล้เคียงกันจนยากต่อการชี้ชัดลงไปว่าบุคคลนั้นมีบุคลิกภาพลักษณะใด

3. ลักษณะความเหมาะสมกันหรือความเข้ากันได้ (Congruence) ฮอลแลนด์กล่าวว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ต่างแบบกันก็จะแสวงหาสิ่งแวดล้อมที่ตรงกับบุคลิกภาพของเขา ความเข้ากันได้หมายถึงการที่บุคลิกภาพของบุคคลตรงกับสิ่งแวดล้อมที่เขาทำงาน นั่นคือบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมต้องมีความเหมาะสมกันเช่นสิ่งแวดล้อมของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง ย่อมเหมาะสมกับบุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทนี้มากกว่าบุคลิกภาพของผู้มีความสนใจอาชีพประเภทอื่น เฮล์มและซามูเอล ที (Helm, Samuel T)⁴⁶ ทดสอบแนวคิดนี้ในนักเรียนมัธยมหญิงจำนวน 92 คน และชาย 127 คน ผลที่ได้สนับสนุนแนวคิดนี้ ลักษณะบุคลิกภาพที่แตกต่างกันมีผลต่อการทำงานที่แตกต่างกัน

4. ลักษณะความสัมพันธ์กันของรูปหกเหลี่ยม (Calculus) โดยเหตุที่บุคลิกภาพแต่ละลักษณะและสิ่งแวดล้อมแต่ละอย่างมิได้แยกจากกันโดยเด็ดขาด และต่างก็มีความสัมพันธ์ภายในตัวอยู่ดังนั้นเมื่อบุคคลมีบุคลิกภาพลักษณะหนึ่งก็ทำให้สามารถคาดคะเนถึงบุคลิกภาพลักษณะในตัวอยู่ ดังนั้นฮอลแลนด์ได้ใช้รูปหกเหลี่ยมอธิบายความสัมพันธ์กันของมุมแต่ละมุมที่ชี้แทนบุคลิกภาพแต่ละแบบ โดยเน้นว่าตัวอักษรที่อยู่ใกล้เคียงกันแสดงถึงความสัมพันธ์กันของบุคลิกภาพแวดล้อมมากกว่าอักษรที่อยู่ห่างกัน และตัวที่อยู่ในมุมตรงข้ามจะแสดงถึงบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมของบุคคลที่ตรงข้ามกัน ยูและคณะ (Yu, Jiayuan, Alvi, Sabri A)⁴⁷ ได้ศึกษาแนวคิดนี้กับนักเรียนจีน 409 คน สิ่งที่พบสนับสนุนแนวคิดนี้ ทั้งในด้านลักษณะ ความเหมาะสมกัน หรือเข้ากันได้ด้วย ลักษณะความสัมพันธ์กันของรูปหกเหลี่ยม

- กลุ่มที่อยู่ใกล้ชิดกัน มีความคล้ายคลึงกันมากที่สุด
 - - - กลุ่มที่อยู่ตรงข้ามกัน มีความคล้ายคลึงกันน้อยที่สุด
 กลุ่มซึ่งมีกลุ่มอื่นคั่นกลาง มีบางอย่างที่ไม่คล้ายคลึงกัน

ภาพประกอบภาพหกเหลี่ยมแสดงความคล้ายคลึงกับรูปแบบทั้งหกแบบตามทฤษฎีของฮอลแลนด์

โดยสรุปแล้ว ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์มีแนวคิดพื้นฐานดังนี้

1. การเลือกอาชีพเป็นการแสดงออกถึงบุคลิกภาพ
2. แบบสำรวจความสนใจคือแบบสำรวจบุคลิกภาพ

ฮอลแลนด์ ได้แบ่งลักษณะทางบุคลิกภาพออกเป็น 6 กลุ่ม และแต่ละกลุ่มก็มีลักษณะอาชีพที่ตรงกับบุคลิกภาพเป็นต้นว่า

1. อาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง (Realistic) หมายถึงอาชีพที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีรูปร่างเด่นชัด มีกฎเกณฑ์และระบบที่แน่นอน รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องสัมผัส เช่น วิศวกรเครื่องมือ เครื่องจักรกล พืชและสัตว์ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ หัวหน้าคนงาน ก่อสร้าง ช่างตัดเสื้อ ช่างเฟอร์นิเจอร์ กัปตัน ประมง เกษตรกร กู้ก ภารโรง ชัรบรถบรรทุกและแท็กซี่ เป็นต้น

2. อาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Investigation) หมายถึง อาชีพที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังเกต สัญลักษณ์ การจัดระบบ และคิดค้นวิทยาการใหม่ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เข้าใจและควบคุมธรรมชาติได้ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ แพทย์ทั่วไป

จิตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล เทคนิคการแพทย์ วิศวกรทั่วไป วิศวกรไฟฟ้า วิศวกรเครื่องกล วิศวกรคอมพิวเตอร์ นักอุตุนิยม สัตวแพทย์ ครูสอนคณิตศาสตร์ เป็นต้น

3. อาชีพประเภทงานศิลปะ ดนตรีและวรรณกรรม (Artistic) หมายถึงอาชีพที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นนามธรรม มีอิสระ ไม่มีระบบตายตัว มีความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ ทางศิลปะทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นทางด้านวรรณคดี ดนตรี การละคร การประพันธ์และศิลปะชนิดต่าง ๆ อาชีพประเภทนี้ได้แก่นักประชาสัมพันธ์ สถาปนิก นักออกแบบ ภัณฑนากร ช่างถ่ายภาพ นักหนังสือพิมพ์ นักข่าว นักแสดง ครูสอนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

4. อาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม (Social) หมายถึงอาชีพที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ การฝึกหัด การพัฒนา การอนุรักษ์ และการให้กำลังใจแก่ผู้อื่น รวมทั้งกิจกรรมที่แสดงออกถึงความต้องการสร้างสรรค์สมาคมกับผู้อื่นด้วย อาชีพประเภทนี้ได้แก่ ตำรวจ ศึกษาธิการ ผู้จัดการหอพัก ผู้จัดการโรงแรม พนักงานต้อนรับผู้บริหารสถานศึกษา พ่อบ้านแม่บ้าน ครูแนะแนว ครูทั่วไป ผู้ดูแลเด็ก ผู้ดูแลเกี่ยวกับก่อสร้างบ้านเรือน พนักงานตามโรงพยาบาล เป็นต้น

5. อาชีพประเภทงานการจัดการและค้าขาย (Enterprising) หมายถึงอาชีพที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การประชาสัมพันธ์ การชักชวน การเป็นผู้นำ ตลอดจนการควบคุมผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ นายธนาคาร ตัวแทนขายที่ดิน ขายเครื่องจักรกล ผู้ควบคุมคลังสินค้า นายไปรษณีย์ ดีเจ นักกฎหมาย ทนายความ นักการเมือง ผู้จัดการสาขา พนักงานขายของ / ขายประกัน มัคคุเทศก์ พนักงานการบิน ผู้จัดการฟาร์ม เป็นต้น

6. อาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียน (Conventional) หมายถึงอาชีพที่ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม การจัดระบบหรือระเบียบ เช่น การเก็บรายงาน จัดข้อมูล คัดลอกข้อมูล จัดหมวดหมู่รายงาน และข้อมูลเกี่ยวกับตัวเลข รวมทั้งการควบคุมเครื่องคำนวณทางธุรกิจ อาชีพประเภทนี้ได้แก่ พนักงานเก็บเงิน / บัญชี สมุหบัญชี เจ้าหน้าที่สำนักงาน เสมียน เลขานุการ นักบัญชี ยาม เป็นต้น

ฮอลแลนด์ กล่าวว่าถ้าบุคคลมีบุคลิกภาพที่สม่าเสมอ เหมาะสำหรับอาชีพหนึ่งอาชีพใดและได้รับความช่วยเหลือจากการได้รับข้อมูลด้านอาชีพแล้ว จะทำให้เลือกอาชีพได้สะดวกและเหมาะสม ถ้าบุคคลใดที่มีบุคลิกภาพที่ไม่คงที่ในทางหนึ่งทางใดแล้ว หรือไม่มีความชอบหรือความสนใจในด้านใดเสียเลยจะประสบปัญหาในการเลือกอาชีพ ถ้าบุคคลใดไม่สามารถเลือกอาชีพ

ตามความต้องการอันดับแรกของตนได้ ก็จะไม่เลือกอันดับรองลงมาซึ่งเหมาะกับบุคลิกภาพของเขาต่อไป แต่ถ้ามีความชอบที่กำกวมกันจะทำให้เลือกอาชีพได้ยาก

นอกจากนั้น ฮอลแลนด์ ยังได้กล่าวถึงความคาดหวังเกี่ยวกับระดับอาชีพของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับการศึกษาที่บุคคลประเมินตนเอง ฮอลแลนด์เน้นว่าการที่บุคคลรู้จักบุคลิกภาพของตนเอง และมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องอาชีพมีความสำคัญมากในกระบวนการเลือกอาชีพ ถ้าบุคคลใดเลือกประกอบอาชีพที่ตรงกับบุคลิกภาพของเขา เขาจะประสบความสำเร็จพอใจในอาชีพอยู่ในระดับสูง และจากการศึกษาพบว่า เมื่อบุคคลมีความสนใจในอาชีพใดแล้วบุคคลนั้นก็จะให้ความเอาใจใส่ศึกษาเพิ่มเติมในกิจกรรมอาชีพนั้นและการที่บุคคลสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับอาชีพใดได้ แสดงว่าบุคคลมีความสนใจในอาชีพนั้น

อนึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแบบทดสอบ SDS (Self Directed Search) ตามทฤษฎีของฮอลแลนด์ ฉบับที่เรียบเรียงจากคำแปลของ อ.วนิดา แดงสุภาและศ.ดร.นวลศิริ เปาโรหิตย์ มาใช้ในการค้นหาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยให้บุคคลได้สำรวจตนเองในการเลือกอาชีพและช่วยลดความลังเลใจทางอาชีพในผู้ที่ยังไม่แน่ใจในการเลือกอาชีพไม่สามารถตัดสินใจทางอาชีพ ช่วยให้บุคคลได้รู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เคยพิจารณามาก่อนได้เข้าใจแนวทางและเห็นทิศทางของการเลือกอาชีพที่ตนมีความสนใจและความถนัดได้ชัดเจนยิ่งขึ้นและช่วยสนับสนุนความคิดของผู้ที่ได้ตัดสินใจเลือกอาชีพไปแล้วด้วย

แนวคิด ทฤษฎีและความสำคัญของความคาดหวัง

ความคาดหวังมีความหมายเดียวกับคำว่า " ความมุ่งหวัง " หมายถึงปณิธานหรือความมุ่งหวังในชีวิตและความเป็นอยู่ในอนาคตซึ่งเยาวชนคิดหวังว่าจะได้บรรลุ⁴⁸ ความคาดหวังเป็นวัตถุประสงค์ที่บุคคลตั้งไว้สำหรับตนเองและเป็นสิ่งที่ตนจะพยายามจะทำให้สำเร็จ⁴⁹ ความคาดหวังเป็นการประเมินค่าบุคคลหรือตนเองด้านจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก และใช้ความคาดหวังนั้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่จะมีต่อบุคคลที่ตนคาดหวัง หรือต่อตนเองในลักษณะที่ตนคิดว่าถูกต้อง⁵⁰ เป็นความคิด ความต้องการ⁵¹ ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งที่ปรารถนาจะเกิดขึ้นจริงในอนาคตต่อเป้าหมายที่ตั้งไว้สำหรับตนเองในสิ่งที่เขาต้องการจะเป็น ต้องการจะได้มา และต้องการทำให้สำเร็จโดยคาดคะเนจากความสามารถและสภาพของตนซึ่งความคาดหวังของ

มนุษย์ที่เป็นการคิดล่วงหน้าไว้ก่อน อาจจะไม่เป็นไปตามที่คิดไว้ก็ได้ เป็นคำทำนายถึงเหตุการณ์ในอนาคตของแต่ละบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ผ่านมาและสถานการณ์ที่ได้รับ ในปัจจุบันความคาดหวังยังหมายถึงความเชื่อที่ว่าเมื่อกระทำอย่างนั้นแล้วจะเกิดผลอย่างไรขึ้น การคาดหมายเป็นเรื่องของการรับรู้ของปัจเจกบุคคลซึ่งมีความคิดเกี่ยวกับผลที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของเขาและเขาเลือกที่จะกระทำตามคุณค่าของผลที่เกิดขึ้นและความน่าจะเป็นไปได้ที่จะทำได้สำเร็จ จากความคาดหมายดังกล่าวแล้ว พอสรุปความหมายของความคาดหวังได้เป็น 2 แบบ คือ

1. ความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีต่อตนเอง
2. ความคาดหวังของตนเองที่มีต่อผลหรือพฤติกรรมในอนาคต

ในการวิจัยในครั้งนี้ศึกษาความคาดหวังทั้ง 2 แบบที่กล่าวถึง โดยสรุปคือเป็นการศึกษาเกี่ยวกับความคาดหวังของผู้ปกครองที่มีต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนและแผนการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

เนื่องจากความคาดหวังมีผลทั้งต่อการเลือกกิจกรรม การใช้ความพยายาม ความอดทน การคิดและปฏิกิริยาทางอารมณ์ของบุคคล ถ้าบุคคลประเมินความสามารถของตนไม่ถูกต้องจะทำให้เกิดผลเสียได้กล่าวคือ คนที่ประเมินความสามารถของตนสูงเกินไปจะเลือกงานที่เกินความสามารถของตน เมื่อพบกับความล้มเหลว จะทำให้เกิดความเครียด ความผิดหวัง รู้สึกว่าเป็นสิ่งเลวร้ายไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้ไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง ไม่กล้าที่จะตัดสินใจทำงานต่าง ๆ ในโอกาสต่อไป ส่วนคนที่ประเมินความสามารถของตนต่ำเกินไป ก็จะเลือกทำแต่งานง่าย ๆ ไม่พยายามเรียนรู้ที่จะพัฒนาความสามารถของตนเอง ไม่หาวิธีมาแก้ปัญหาเพื่อทำงานให้สำเร็จ เกิดความท้อถอยได้ง่ายเมื่อพบอุปสรรค ดังนั้นการที่บุคคลประเมินความสามารถของตนเองได้อย่างเหมาะสมคือประเมินความสามารถของตนใกล้เคียงกับความเป็นจริง หรือสูงกว่าความเป็นจริงเพียงเล็กน้อยจะช่วยให้บุคคลสามารถเลือกงานได้เหมาะสมกับตนเอง ทำให้มีแนวโน้มที่จะได้รับความสำเร็จ อันจะส่งผลทำให้บุคคลมีความคิดที่ดีต่อตนเอง มีอารมณ์ดี และมีโอกาสได้พัฒนาความสามารถของตนเอง⁵²

ทฤษฎีแห่งความคาดหวัง (The Expectancy Theory)

ทฤษฎีความคาดหวังของเคิร์ต เลวิน (Kurt Lewin) กล่าวไว้ใน พรธณี ตรีรัตนประยูร⁵³ ว่าแรงจูงใจจะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเรียนรู้โดยแรงจูงใจจะกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง ส่วนปฏิกิริยาตอบสนองจะออกมาในรูปใดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมของชีวิต ในทางจิตวิทยาแบ่งเป็น

1. สิ่งแวดล้อมภายในเช่น ความคาดหวัง ความสำเร็จ ความภาคภูมิใจ ความสามารถและความกระตือรือร้นของผู้นั้น
2. สิ่งแวดล้อมภายนอก เช่น ครอบครัว สังคม ถ้าปฏิกิริยาตอบสนองได้สำเร็จจะทำให้เกิดความพึงพอใจ หากไม่สำเร็จอาจต้องเปลี่ยนจุดมุ่งหมายใหม่ซึ่ง Lewin เห็นว่ามีความสำคัญต่อพฤติกรรมของมนุษย์มาก

ลีทริโซค วรานูสันติกุล⁵⁴ กล่าวว่า นักจิตวิทยาที่อยู่ในยุคปัจจุบันที่อยู่ในกลุ่มปัญญานิยม (Cognitivism) มีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่ามนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ใช้ปัญญาหรือความคิดในการตัดสินใจว่าจะกระทำพฤติกรรมอย่างไรอย่างหนึ่ง เพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่สนองความต้องการของตนเองด้วยความเชื่อเช่นนี้เองจึงเกิดมีบทสรุปดังนี้

1. พฤติกรรมของมนุษย์ถูกกำหนดขึ้นโดยผลรวมของแรงผลักดันภายในตัวของเขาเอง และแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อม
 2. มนุษย์แต่ละคนมีความต้องการ ความปรารถนา และเป้าหมายแตกต่างกัน
 3. บุคคลตัดสินใจที่จะทำพฤติกรรมโดยเลือกจากพฤติกรรมหลายอย่าง สิ่งที่เป็นข้อมูลให้เลือกได้แก่ ความคาดหวังในค่าของผลลัพธ์ที่ได้รับภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมนั้นไปแล้ว
- จากบทสรุปดังกล่าว นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้เสนอทฤษฎีซึ่งมีศัพท์วิชาการที่ต้องทำความเข้าใจอยู่ 3 ประการคือ

1. การคาดหวังในความพยายาม –การกระทำ (Effort performance Expectancy) หมายถึงการที่บุคคลคาดหวังไว้ล่วงหน้าว่า ถ้าหากตนเองลงมือแสดงพฤติกรรมอย่างเต็มที่ที่สุดความสามารถแล้วจะมีโอกาสหรือความน่าจะเป็นสูงมากหรือน้อยเพียงใดที่จะกระทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ กล่าวได้ง่ายก็คือบุคคลจะขังใจว่าพฤติกรรมที่จะต้องทำนั้นมันยากเกินกำลังความสามารถของตนหรือไม่ก่อนที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นออกไป เช่นถ้าเรายกตัวอย่างพฤติกรรมที่ดีจนเลอเลิศให้บุคคลผู้หนึ่งฟัง โดยหวังว่าเขาจะเลียนแบบ เขาอาจจะไม่ยอมเลียนแบบเพราะเขาคิดว่าตนเองไม่มีคุณสมบัติหรือความสามารถที่จะทำเช่นนั้นได้

2. การคาดหวังในการกระทำ–ผลกรรม (Performance Outcome Expectation) หมายถึง การที่บุคคลคาดหวังไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะแสดงพฤติกรรมว่า ถ้าหากเขาจะกระทำพฤติกรรมนั้นแล้ว เขาจะได้ผลลัพธ์ที่จะเป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไรต่อตัวเขาเช่น ลูกน้องที่คิดจะแสดงความคิดเห็นต่อผู้บังคับบัญชา เขาจะต้องขังใจดูก่อนว่าแสดงความคิดเห็นนี้ออกไปแล้วเจ้านายจะชอบหรือไม่ จะมีผลต่ออนาคตและความก้าวหน้าของตนเองอย่างไร เพื่อนร่วมงานจะ

คิดอย่างไรต่อตัวเขา เป็นต้น จะเห็นว่าแต่ละพฤติกรรมที่แต่ละคนจะแสดงออกนั้นจะนำไปสู่ผลลัพธ์หลายอย่างที่แตกต่างกัน

3. ค่าของผลกรรม (Valence) หมายถึงคุณค่าหรือความตั้งใจที่ผลกรรมมีให้แก่บุคคลที่จะต้องแสดงพฤติกรรมออกไปเพื่อให้ได้มาซึ่งผลกรรมนั้น แต่ละบุคคลมีการรับรู้ที่แตกต่างกันต่อผลกรรมเดียวกัน

ทฤษฎีนี้อธิบายให้เห็นถึงความสำคัญของความคาดหวังที่มีต่อการทำงานของบุคคลไว้ว่า เมื่อบุคคลมีโอกาสเลือกแผนงานนั้น การเลือกจะขึ้นอยู่กับความพยายามที่จะใช้ความสามารถของพวกเขาจะนำไปสู่งานที่ต้องการหรือไม่และงานนั้นนำไปสู่ผลกรรมที่เขาต้องการหรือไม่⁵ นั่นก็คือบุคคลจะคาดหวังเกี่ยวกับความพยายามของเขาที่จะนำไปสู่การกระทำที่ต้องการ (effort performance expectancy) และคาดหวังเกี่ยวกับผลกรรมต่าง ๆ (performance outcome expectancy) บุคคลจะเปรียบเทียบผลกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมต่าง ๆ กัน และเลือกอันที่ตนพอใจที่สุด เช่น เมื่อบุคคลจะเลือกทำงานให้ได้ผลงานในอัตราสูงสุดเขาจะพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. พิจารณาว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่จะทำงานให้ได้ผลงานในอัตราสูงเท่านั้นซึ่งต้องพิจารณาถึงความสามารถทางร่างกายและสติปัญญา รวมทั้งความชำนาญของตน ถ้าเขารู้สึกว่าเขากระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้ก็จะไม่เลือกทำงานนั้น เป็นการคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองว่ามีพอหรือไม่

2. พิจารณาถึงผลที่จะได้จากการทำงานให้ได้ผลงานในอัตราสูงสุดเช่น ทำให้ตนเหนื่อยเกินไป ทำให้มีโอกาสเลื่อนตำแหน่งเร็วขึ้นทำให้เพื่อนร่วมงานไม่พอใจ ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละบุคคลจะคำนึงถึงเรื่องอะไรบ้าง

3. พิจารณาคุณค่าของผลกรรมแต่ละอย่างว่าเป็นบวกหรือลบแค่ไหนและประเมินผลกรรมทางบวกและทางลบที่ได้ทั้งหมด ถ้าคุณค่าที่บุคคลให้ต่อผลกรรมยังคงเป็นบวกอยู่ บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้น

4. นำเอากระบวนการในการดำเนินงานตามแผนงานอื่น ๆ และผลกรรมที่ได้มาเปรียบเทียบกัน พิจารณาดูว่าแผนงานใดตนพอใจที่สุดก็จะเลือกกระทำตามนั้น

บุคคลจะเลือกกระทำตามแผนงานใดนั้น ไม่ได้คำนึงถึงผลกรรมที่ได้แต่อย่างเดียว เขาจะพิจารณาถึงความสามารถและผลกรรมที่ได้ในันคู่กัน ถ้านำแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาพฤติกรรมของบุคคลทางด้านการทำงาน บุคคลซึ่งคาดหวังความสามารถของตนได้ใกล้เคียงความจริงย่อมจะมีประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จในการทำงาน

แบนดูรา (Bandura) กล่าวไว้ในวิลาสลักษณ์ ชิววลี⁵⁶ ว่าความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองมีผลต่อบุคคลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลือกกระทำพฤติกรรม ในชีวิตประจำวันนั้นบุคคลจะต้องตัดสินใจอยู่ตลอดเวลาว่าเขาจะต้องกระทำพฤติกรรมใดและต้องทำอีกนานเท่าใด รวมทั้งต้องตัดสินใจเลือกกิจกรรมต่างๆ การที่บุคคลตัดสินใจว่าจะแสดงพฤติกรรมใดในสภาพการณ์ใดนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเอง บุคคลมีแนวโน้มจะหลีกเลี่ยงงานหรือสถานการณ์ที่เขาเชื่อว่าเกินความสามารถของตน แต่ในขณะเดียวกันบุคคลจะเลือกทำงานนั้น ถ้าเขาเชื่อว่าเขามีความสามารถเพียงพอที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จได้ บุคคลที่มีความคาดหวังเกี่ยวกับความสามารถของตนเองสูงจะเลือกทำงานที่มีลักษณะท้าทาย เป็นต้น

2. ความสามารถทางการศึกษา ความสามารถทางการศึกษาจะพิจารณาถึงระดับสติปัญญาของเด็กว่าเป็นอย่างไรตัวบ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่งในการบรรลุทางการศึกษาของบุคคลในระยะยาวก็คือคะแนนเฉลี่ยที่ได้รับจากการศึกษาในโรงเรียนและระดับสติปัญญาจะมีผลกระทบต่อ การบรรลุทางการศึกษาของนักเรียนมากกว่าอิทธิพลทางการศึกษาและอาชีพของบิดา โดยความก้าวหน้าทางการศึกษาในโรงเรียนจะขึ้นอยู่กับนักเรียนมีระดับสติปัญญาเล็กน้อยเพียงใด จึงกล่าวได้ว่าความสามารถทางการศึกษาของนักเรียนหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะมีผลโดยตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษาและอาชีพของนักเรียนเอง

3. อิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ คือบุคคลที่มีความหมายต่อตัวนักเรียน เป็นบุคคลที่นักเรียนจะเอามาเป็นแบบอย่างในการกำหนดความต้องการของตนเอง ซึ่งจะเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับค่านิยมในความสำเร็จโดยจะพิจารณาถึงการกระตุ้นของครอบครัวในฐานะเป็นตัวเร่งอันดับแรกตั้งแต่เกิดมา โดยครอบครัวจะเป็นกลไกถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ ทางสังคมสู่ตัวเด็กในระยะเริ่มแรกและเด็กจะรับค่านิยมเหล่านั้นมาเป็นของตนเอง

จากแนวคิดต่าง ๆ เบื้องต้นจะเห็นได้ว่าการเลือกอาชีพมีความสัมพันธ์กับการศึกษา สอดคล้องกับที่ ศรีนวล โกลมณินชิ⁵⁷ กล่าวว่า การเลือกทางศึกษาก็คือการเลือกอาชีพ การที่จะเลือกเรียนทางใดก็เหมือนเลือกเดินไปสู่อาชีพนั้นครั้งทางแล้ว ที่คนเราเรียนหนังสือกันทุกวันนี้ก็เพื่อจะได้มีอาชีพในวันข้างหน้า การศึกษาเปรียบเสมือนการปูพื้นฐานไปสู่การงานและอาชีพ แต่ละคนเลือกฝึกฝนวิชาชีพไปตามความถนัดและความสนใจ ดังนั้นเมื่อนักเรียนจะเลือกเรียนอะไรต่อหรือเลือกอาชีพอะไรจึงต้องคิดให้รอบคอบโดย

1. สสำรวจคุณสมบัติต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะของตนเอง เช่น สถิติปัญญา ความถนัด ความสามารถพิเศษ อุปนิสัยใจคอ ความชอบไม่ชอบในสิ่งใด ตลอดจนสภาพแวดล้อม เช่น ฐานะ ความประสงค์ของบิดามารดา กิจกรรมงานอาชีพที่ครอบครัวประกอบอยู่

2. สสำรวจดูอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง สืบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อดี และข้อจำกัดของอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนพิจารณาแนวโน้มของอาชีพต่าง ๆ ว่าจะเป็นไปได้ หรือจะมีความต้องการมากน้อยเพียงใดในวันข้างหน้า

3. นำความรู้จาก 2 ข้อมาประมวลกันแล้วตัดสินใจเลือกทางศึกษาหรือเลือกอาชีพ โดยสรุปแล้วจะเห็นว่าองค์ประกอบที่มีผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาที่มีผลต่อการเลือกอาชีพประกอบด้วย 3 องค์ประกอบคือ

1. องค์ประกอบด้านสถานภาพส่วนตัวของนักเรียนได้แก่ เพศ, แนวการเรียน เป็นต้น
2. องค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ได้แก่ อาชีพของบิดามารดา, การศึกษาของบิดามารดา, รายได้ของบิดามารดา เป็นต้น
3. องค์ประกอบทางด้านจิตวิทยา ได้แก่ ความสนับสนุนของบิดามารดาที่มีต่อบุตร เป็นต้น

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Watson, M.R., Foxcroft, C.D., Horn, M.A., Stead, G.R.⁵⁸ ได้ศึกษาความพึงพอใจในอาชีพของนักเรียนมัธยมชาวแอฟริกาใต้ผิวดำ จำนวน 216 คนตามเพศ อายุ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ความรู้เกี่ยวกับตนเองและอาชีพ โดยใช้แบบทดสอบของฮอลแลนด์ (1973) พบว่าวัยรุ่นส่วนมากพอใจในอาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม อาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์ และเทคนิคและอาชีพที่มีสถานภาพสูง

Tien, Hsiu – Lan.⁵⁹ ศึกษาลักษณะความสนใจในอาชีพของนักเรียนมัธยมชายไต้หวัน ตามแบบของฮอลแลนด์ (Holland) กาทิ (Gati) และเทรซี (Tracy) พบว่านักเรียนชายส่วนมากมีความสนใจในอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้งกับอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์ และเทคนิค ในขณะที่นักเรียนหญิงส่วนมากมีความสนใจในอาชีพงานประเภทศิลปะ ดนตรีและวรรณกรรม กับอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค

Humes, C.W.⁶⁰ ศึกษาการวางแผนอาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมที่มีความบกพร่องทางการเรียนโดยใช้แบบทดสอบ MBTI และ SDS – E พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพแบบ

เปิดเผย นักเรียนชายมีความสนใจอาชีพประเภทงานช่างฝีมือและกลางแจ้ง ส่วนนักเรียนหญิงมีความสนใจในอาชีพประเภทงานบริการการศึกษาและสังคม

O' Brien, Karen.M.⁶¹ สํารวจการสนับสนุนของความใกล้ชิดและความห่างเหินของพ่อแม่ที่มีต่อการรับรู้ความสามารถ ความเหมาะสม การมองดูสภาพที่เป็นจริงและการหันเหทางอาชีพของนักเรียนมัธยมหญิงจำนวน 282 คน พบว่านักเรียนที่มีความใกล้ชิดกับแม่ในระดับปานกลางมีความเชื่อมั่นให้แม่จัดการในธุรกิจส่วนตัวของพวกเขาจะมีความเชื่อและทัศนคติที่คล้ายคลึงกับพ่อแม่ของพวกเขา และมีความเชื่อมั่นในการรับรู้ความสามารถทางอาชีพสูงและมีการหันเหทางอาชีพและมองดูสภาพความเป็นจริงทางอาชีพในระดับปานกลาง

Derr,D.A.⁶² ทำการศึกษาการคัดเลือกนักเรียนโอทือน พ่อแม่ และความเข้าใจของครูในปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมในการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่าปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมในการเลือกอาชีพของนักเรียนประกอบด้วย ประสบการณ์ด้านอาชีพ ข้อมูลด้านอาชีพ ความสนใจในอาชีพและค่านิยมของแต่ละบุคคล ความคิดเห็นของพ่อแม่และนักเรียนในด้านความต้องการและความพึงพอใจ ความคิดเห็นของครูและนักเรียนในด้านทักษะและความสามารถ การสนับสนุนของพ่อแม่มีความสำคัญต่อความพร้อมของนักเรียนแต่ละคน ผลที่ได้จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการรู้จักตนเอง วิสัยทัศน์ของตน การรับรู้ถึงการสนับสนุนของพ่อแม่กับความพร้อมในการเลือกอาชีพของนักเรียนว่ามีความสัมพันธ์กัน

Menchaca,M.D.⁶³ ศึกษาอิทธิพลของการรับรู้ความสามารถของตนเองด้านการศึกษาและความพึงพอใจด้านอาชีพและการวางแผนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 156 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. ภูมิหลังด้านเพศและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีอิทธิพลต่อการรับรู้ความสามารถด้านอาชีพและการศึกษา
2. การรับรู้ความสามารถด้านอาชีพและการศึกษาของนักเรียนมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในอาชีพ
3. แผนการหลังนักเรียนจบการศึกษามีอิทธิพลจากความพึงพอใจในการศึกษาและอาชีพและการรับรู้ความสามารถของตน

ผลที่ได้จากการศึกษานับสนับสนุนวัตถุประสงค์ของงานวิจัยสรุปได้ว่าการรับรู้ความสามารถทางด้านอาชีพของตนเองและความสนใจในอาชีพมีความสัมพันธ์กับความคาดหวังในอาชีพอย่างมาก

Orfield – Gary⁶⁴ สังเกตเห็นความไม่เหมาะสมระหว่างโปรแกรมอาชีพและความชอบในอาชีพ จึงได้ทำการศึกษาการเข้าสู่งานอาชีพของนักเรียนชาวอินเดียน่าในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2, 4, และ 6 แล้วติดตามต่อไปอีก 2 ปี จนนักเรียนเข้าสู่การทำงาน ประเด็นที่ศึกษา คือ เปรียบเทียบความคาดหวังในอาชีพและผลที่เกิดขึ้นซึ่งพบว่า ความล้มเหลวในการเตรียมความพร้อมที่ดีในการเข้าทำงาน (ความกังวลเกี่ยวกับการทำงาน, การว่างงาน, รูปแบบของโอกาสทางอาชีพ) เป็นผลจากการขาดความต่อเนื่องระหว่างการศึกษาเลือกอาชีพและแผนการปฏิบัติ (ขาดความเข้าใจในความหมายของทางเลือกของการศึกษาอาชีพ) และการวางแผนการทำงาน (นักเรียนรู้จักหรือไม่ว่ามีอาชีพอะไรบ้างในปัจจุบันนี้ ใครเป็นผู้วางแผนเข้าสู่การทำงาน ของนักเรียน ผู้ให้คำปรึกษาและการให้คำปรึกษาทางอาชีพ การขาดแคลนงานในภาวะพลิกผันทางธุรกิจ ความขัดแย้งทางนโยบายและเทคนิคในการเตรียมความพร้อม)

Mullis, A.K, Mullis, R.L, Brailsford, J.C.⁶⁵ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางการเรียนและความสนใจในอาชีพในนักเรียนมัธยมชนบท พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างการสนับสนุนทางการเรียน เกรด เพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม และแรงจูงใจทางอาชีพ ผลที่ได้สนับสนุนทฤษฎีพัฒนาการทางอาชีพของฮอลแลนด์คือ ความมั่นใจในความสนใจทางอาชีพในช่วงมัธยมและ ช่วงเวลาของการพัฒนามีความสัมพันธ์กับการสนับสนุนทางการเรียน

Zoldoske, D.F.⁶⁶ ศึกษาปัจจัยจูงใจที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจในการเลือกอาชีพเกี่ยวกับกสิกรรมของนักเรียนมัธยมต้นและมัธยมปลาย สิ่งสำคัญที่พบมีดังนี้

1. ความเป็นตัวของตัวเองในที่ทำงานและโปรแกรมเกษียณอายุเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนสูงอย่างเห็นได้ชัด
2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อนักเรียนที่มีการเรียนดีมาก มากกว่านักเรียนที่มีการเรียนดีเฉลี่ยโดยทั่วไป
3. ปัจจัยด้านเงินเดือนและชื่อเสียงมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญสูงในนักเรียนเอเชียมากกว่านักเรียนผิวขาวและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญสูงในนักเรียนผิวขาวมากกว่านักเรียนเอเชีย
4. พบมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในปัจจัยด้านเงินเดือน โอกาสของความก้าวหน้า และคุณสมบัติที่ใช้กับนักเรียนชาย อิทธิพลทางสังคมและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญสำหรับนักเรียนชายสูงกว่านักเรียนหญิงในอาชีพเกี่ยวกับกสิกรรม

ANTHONY, L.C.⁶⁷ ศึกษาการเลือกอาชีพของนักเรียนผิวดำชั้นมัธยมศึกษาในนคร เซ็นหลุยส์ โดยทดสอบว่าสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมและเพศเป็นปัจจัยที่มีนัยสำคัญในท่าที การเลือกอาชีพของนักเรียน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าท่าทีการเลือกอาชีพของนักเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้ง 2 ประเด็นคือ เพศและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

Jones, J.R.⁶⁸ ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในอาชีพของนักเรียน มัธยมชาวอัฟริกันอเมริกันและความพร้อมทางการเรียน เกรดเฉลี่ย เพศ รายได้ของครอบครัว และส่วนประกอบของคะแนน ACT (ACT Assessment Instrument) ทำการทดสอบ 3 ครั้ง (ปี 1975, 1985 และ 1995) จากการศึกษาพบว่า การเลือกอาชีพมีลักษณะเฉพาะตามเพศคือ นักเรียนอัฟริกันอเมริกันชายมีแนวโน้มว่าชอบอาชีพด้านคอมพิวเตอร์, วิทยาศาสตร์, วิศวกร และนักคำนวณทั้ง 3 ครั้ง ส่วนผู้หญิงมีแนวโน้มว่าชอบอาชีพด้านสุขภาพทั้ง 3 ครั้ง ด้าน รายได้ของครอบครัวพบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในความพึงพอใจในอาชีพ กับรายได้ของครอบครัวเมื่อดูความสัมพันธ์ของความพึงพอใจในอาชีพกับคะแนน ACT พบว่า นักเรียนอัฟริกัน อเมริกัน ส่วนมากชอบอาชีพด้านสุขภาพและวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์, วิศวกรและนักคณิตศาสตร์ ส่วนน้อยชอบด้านธุรกิจ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมทาง การเรียนกับความพึงพอใจในอาชีพ พบว่านักเรียนที่เรียนดีในด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จะมีความพอใจในอาชีพด้านสุขภาพส่วนนักเรียนที่เรียนอ่อนทางด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จะมีความพอใจในอาชีพด้านธุรกิจ

Mbaga, L.M.⁶⁹ ประเมินโปรแกรมการศึกษาด้านกสิกรรมในเคนยา พบว่าอิทธิพลของเพศ ที่อยู่อาศัย การศึกษาและอาชีพของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเลือกอาชีพ ด้านกสิกรรมและความพึงพอใจในอาชีพมีความสัมพันธ์กับระดับความมั่นคงในอาชีพ หนุ่มสาว ชาวเคนยาเข้าใจว่างานเกี่ยวกับกสิกรรมเป็นงานที่หนักและมีความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ

Conroy, C.A.⁷⁰ ศึกษาการเลือกอาชีพในเด็กหนุ่มสาวชนบท โดยเก็บข้อมูลจาก นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ในโรงเรียนระดับตำบลขอชนชิลวาเนียจำนวน 612 คน พบว่าการเลือกอาชีพในความคิดของนักเรียนมีผลมาจากเพศ ระดับเกรดเฉลี่ย ความรู้เกี่ยวกับ อาชีพ โอกาสในอาชีพและอาชีพของบิดา ซึ่งพบว่าโอกาสในการทำงานเท่าที่จะหาได้ไม่ตรงกับ ความสนใจของนักเรียน ความคาดหวังในเรื่องเงินเดือนของนักเรียนมักจะสูงกว่าค่าปกติในตลาดแรงงานท้องถิ่น นักเรียนหญิงมีทัศนคติในอาชีพของเพศหญิงน้อยกว่าเมื่อ 25 - 30 ปีที่ผ่านมา นักเรียนที่มีภูมิลำเนาดีจะเลือกอาชีพที่มีสถานภาพสูงกว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหา

นอกจากนี้ยังพบว่าในด้านความสามารถทางการศึกษาของนักเรียน อาชีพในอนาคตของนักเรียนที่มีเกรดสูงจะมีสถานภาพทางอาชีพสูงกว่านักเรียนที่มีเกรดต่ำ

พิมพ์ พร้อมถกล⁷⁴ ศึกษาความสนใจในอาชีพ โดยใช้แบบสำรวจความสนใจในอาชีพของฮอลแลนด์ กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่านักเรียนมีความสนใจในอาชีพแตกต่างกันตามเพศ ระดับเชาวน์ปัญญา และระดับการศึกษาของผู้ปกครองกล่าวคือ นักเรียนชายมีความสนใจอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิคมากที่สุด ในขณะที่นักเรียนหญิงสนใจอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียนมากที่สุด นอกจากนี้ นักเรียนชายมีความสนใจอาชีพงานวิทยาศาสตร์และเทคนิคมากกว่านักเรียนหญิงและนักเรียนหญิงสนใจอาชีพงานบริการการศึกษาและสังคมมากกว่านักเรียนชาย นักเรียนที่มีระดับเชาวน์ปัญญาอยู่ในระดับต่ำ สนใจอาชีพประเภทงานสำนักงานและเสมียนมากที่สุด ในขณะที่นักเรียนที่มีระดับเชาวน์ปัญญาอยู่ในกลุ่มปานกลางและสูง สนใจอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค มากที่สุด

ช่อทิพย์ ราศรี เกรียงไกร² ศึกษาความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาและอาชีพของบุตร พบว่า อาชีพของบิดามีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาและอาชีพของบุตร กล่าวคือ บิดาที่มีอาชีพวิชาชีพและอาชีพที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่มีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าขึ้นไปและมุ่งหวังให้บุตรมีอาชีพวิชาชีพและอาชีพที่เกี่ยวข้องด้วยในขณะที่บิดาที่มีอาชีพค้าขาย ให้บริการ กรรมกร รับจ้าง ส่วนใหญ่มีแนวโน้มของความมุ่งหวังให้บุตรจบการศึกษาระดับอาชีวศึกษา และมุ่งหวังให้บุตรมีอาชีพรับราชการและทำงานในสำนักงาน และจากการศึกษายังพบว่าระดับรายได้และการศึกษาของบิดามีความสัมพันธ์กับความมุ่งหวังของบิดาที่มีต่อการศึกษาและอาชีพของบุตรด้วย

มารศรี กองเกตุ³ ศึกษาผลของอาชีพของบิดามารดาที่มีต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในกรุงเทพมหานคร โดยใช้แบบสำรวจความสนใจในอาชีพของจอห์น แอล ฮอลแลนด์ พบว่าอาชีพของบิดามารดาไม่มีผลกระทบต่อความสนใจในอาชีพของนักเรียนกล่าวคือ ไม่ว่าบิดามารดาของนักเรียนจะมีอาชีพประเภทใดก็ตาม นักเรียนจะให้ความสนใจงานประเภทวิทยาศาสตร์และเทคนิคมากที่สุด

นันธิกา แยมสรवल⁷⁴ ศึกษาการเลือกอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เขตการศึกษา 5 พบว่าบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของนักเรียนเป็นอันดับ 1 คือบิดา รองลงมาคือมารดาและครูแนะแนว ตามลำดับ การเลือกอาชีพของนักเรียนมีแนวโน้มว่าจะสัมพันธ์กับอาชีพที่บิดามารดาคาดหวังให้เลือก

อนงค์ สกุลคู⁷⁵ ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยจำแนกตามตัวแปรด้าน เพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับรายได้และอาชีพของบิดามารดา พบว่าไม่ว่าจำแนกตามตัวแปรด้านใดก็ตาม นักเรียนทั้ง 2 ระดับชั้นเรียนสนใจในอาชีพหมวดวิชาชีพ วิชาการ มากที่สุด โดยให้เหตุผลว่า เป็นอาชีพที่มีโอกาสได้ช่วยเหลือบุคคลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติมากที่สุด รองลงมาเป็นอาชีพที่มีรายได้และค่าตอบแทนสูง

นิภา วัฒนเวคิน⁷⁶ ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในภาคใต้ โดยจำแนกตามตัวแปรด้าน เพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับรายได้และอาชีพของบิดามารดาพบว่าไม่ว่าจำแนกตามตัวแปรด้านใดก็ตาม นักเรียนทั้ง 2 ระดับชั้นเรียนสนใจในอาชีพหมวดวิชาชีพ วิชาการ มากที่สุด โดยให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่มีโอกาสได้ช่วยเหลือบุคคลอื่นอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การได้ทำงานตรงตามความสามารถ ลักษณะงานตรงกับงานที่ต้องการทำ มีรายได้ดี ค่าตอบแทนสูง และเป็นอาชีพที่มีอิสระในการทำงาน ตามลำดับ

ชมภาร พันธ์มโพธิ์⁷⁷ ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในกรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามตัวแปรด้าน เพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับรายได้และอาชีพของบิดามารดา พบว่าไม่ว่าจำแนกตามตัวแปรด้านใดก็ตาม นักเรียนทั้ง 2 ระดับชั้นเรียนสนใจในอาชีพหมวดวิชาชีพ วิชาการ มากที่สุด โดยนักเรียนชายให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีมีค่าตอบแทนสูงมากที่สุด นักเรียนหญิงให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติมากที่สุด

รัชนิการถ มณีพงศ์¹ ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในภาคกลางโดยจำแนกตามตัวแปรด้าน เพศ ระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ระดับการศึกษาของบิดามารดา ระดับรายได้และอาชีพของบิดามารดา พบว่าไม่ว่าจำแนกตามตัวแปรด้านใดก็ตาม นักเรียนทั้ง 2 ระดับชั้นเรียนสนใจในอาชีพหมวดวิชาชีพ วิชาการ มากที่สุด โดยนักเรียนชายให้เหตุผลว่า เป็นอาชีพที่มีรายได้ดีมีค่าตอบแทนสูงมากที่สุด นักเรียนหญิงให้เหตุผลว่าเป็นอาชีพที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติมากที่สุด

อัญชลี บุปผาพิบูลย์⁷⁷ ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนรัฐบาลในกรุงเทพมหานคร 5 โรงเรียน จำนวน 266 คน พบว่า นักเรียนชายสนใจงานด้านวิทยาศาสตร์มากที่สุด และสนใจงานด้านเล็มน้อยที่สุด ส่วนนักเรียนหญิงสนใจในอาชีพด้านงานนอกสำนักงานมากที่สุด และไม่มีนักเรียนหญิงสนใจในอาชีพด้านงานจักรกลเลย

สุมนรัตน์ กันหลง⁷⁸ ศึกษาความสนใจในอาชีพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 290 คน พบว่า นักเรียนชายมีความสนใจในอาชีพงานกลางแจ้งมากที่สุด ส่วนนักเรียนหญิงมีความสนใจในอาชีพงานวิทยาศาสตร์มากที่สุดและนักเรียนชายมีความสนใจในงานกลางแจ้ง งานจักรกลและงานวิทยาศาสตร์สูงกว่านักเรียนหญิงอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนนักเรียนหญิงมีความสนใจในงานคำนวณ งานบริการสังคมและงานเสริมสูงกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญ

สุเทพ สันติวรานนท์และ ปราณี ทองคำ¹⁰ ศึกษาพฤติกรรมเกี่ยวกับอาชีพ ตามแนวแบบสำรวจความสนใจในอาชีพตามทฤษฎีของ ฮอลแลนด์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า

1. ระดับพฤติกรรมเกี่ยวกับอาชีพ นักเรียนมีความชอบในกิจกรรม ความสามารถในการกิจกรรมและทักษะในกิจกรรมจากการประเมินตนเองมากที่สุดในอาชีพประเภทงานบริการ การศึกษาและสังคม นักเรียนมีความสนใจในอาชีพ ความสามารถในการกิจกรรมจากการประเมินตนเองมากที่สุดในอาชีพงานจัดการและค้าขาย

2. สำหรับนักเรียนที่มีพฤติกรรมเกี่ยวกับอาชีพอยู่ในกลุ่มสูง พบว่า มีความชอบในกิจกรรมอาชีพสำนักงานและเสริม งานวิทยาศาสตร์และเทคนิคสูงสุด นักเรียนมีความสามารถในการกิจกรรมอาชีพงานจัดการและค้าขายสูงสุด มีความสนใจในอาชีพแต่ละอาชีพพอ ๆ กัน นักเรียนมีความสามารถในการกิจกรรมจากการประเมินตนเองในอาชีพงานช่างฝีมือและกลางแจ้งสูงสุดและมี